

2018

85 שנים לייסודו של "ארגון עולי
מרכז-אירופה ס. חיפה" - כיום ארגון
"פסגות כרמל".

ברכות לארגון הוותיק מסוגו בישראל.
הארגון מברך את אלפי חבריו, את רבבות
תושבי הכרמל וחיפה רבתי ואת כלל אזרחי
ישראל בשנת 2018 מוצלחת, מפייסת
ומבשרת סביבה איכותית ושלום.

תוכן עיניינים

עמוד 4-5	דברים שרציתי לומר - מיכה לימור
עמוד 6-10	דעות ותגובות
עמוד 11-12	להשפיע קרוב, להגיע רחוק - עומר גדיש
עמוד 13	העמוד של עדנה מרקוביץ - עדנה מרקוביץ
עמוד 14	אני וחבריי ברשת - פיה פודושין
עמוד 15-17	הפנסיה, קצבת הזקנה וכל מה שמגיע לך - מירי רבס
עמוד 18-20	מסע לעיירות חבל פוליה - אילנה זבירין
עמוד 21-22	הם באו ארצה עוד לפני הסערה - רות חשמונאי
עמוד 23-27	זיכרונות מחיפה-1948 אורי אוסטרייכר
עמוד 28-30	הסטודנט היהודי שהרג את הנאצי גוסטלוף - רפי סיאנו
עמוד 31-32	על בוואריה ויהודיה - האנס כריסטיאן שטיינמצר
עמוד 33-34	צועני שהלחין תפילת אשכבה לאושוויץ - הרברט בטלהיים
עמוד 35-36	המהפכה הדיגיטלית לגיל השלישי - חיים ישראלי
עמוד 37	"דיור מושלם" רוכש מנויים חדשים - לאה שלייכר נובק
עמוד 38-43	בקהילה - בתשבע וייס

קוראינו מוזמנים לשגר דעות, תגובות ו/או כתבות לקהילתון

חומר למערכת יש לשלוח לכתובת - micha.kehilaton@beit-horim.org.il

בקובץ word, צילומים בפורמט jpeg. חומרים יפורסמו לאחר עריכה והגהה.

חומרים ערוכים לא יועברו לאישור הכותבים ולא יוחזרו במידה ויוחלט שלא לפרסמם.

קהילתון

כתב-עת לענייני חברה, תרבות והיסטוריה

מו"ל: ארגון "פסגות כרמל" (ארגון עולי מרכז אירופה ס. חיפה)

עורך: מיכה לימור micha.kehilaton@beit-horim.org.il

מערכת: הרברט בטלהיים, איילת טל-ביתן, מיכאל מאיר-ברודניץ, בתשבע וייס, אילנה זבירין, רות חשמונאי,

רעיה טילינגר, עדנה מרקוביץ, רפי סיאנו, פיה פודושין, מרים שטיין-גרוסמן

עיצוב: כרמל פרינט דף אור | Design Studio

דברים שרציתי לומר

מיכה לימור

עוולות מצטברות

קיימות סגולות חיוביות רבות מספור לארץ הזאת שלנו, תרבותיות ופיזיות, התרומות לנו, אזרחיה, לחיי אושר, סיפוק ולעתים אף עונג צרוף. הפילוסוף והסופר היהודי צרפתי הנודע ברנאר אנרי לוי המשקיף מבחוץ במבט אוהב אומר כי הוא מעריך עד אין קץ את ההרפתקה האמיצה, הנועזת והיפהפיה אותה מייצגת מדינת ישראל, את האוניברסליות המסויגת שלה, את העובדה שאנו יכולים להניח על ראשינו כסוי ראש או לא, את משיכתם של רבים מאד מאתנו לבלוע בשקיקה ספרות מודרנית, עברית ועולמית, וגם ספרות מקראית ודתית, את תפוצת החדשנות שלנו במחקר ובלמידה למען עצמנו ולמען האנושות

בעולם כולו. על כל אלה ראוי להוסיף את מה שאנו מכירים מבפנים: את עומק תחושת השייכות לחברה המקומית או הכללית אותה חשים בני הארץ, את הפתיחות והסולידריות שמבנות קהילות ביישובים קטנים יותר או גדולים ברחבי הארץ, את הנופים והטבע בישראל הקטנה ומעבר לה. לדעתי מציאותית ונכונה התפיסה האומרת כי טובים בני הארץ ממנהיגיה. ומספר העוולות שמשרים מנהיגינו על הארץ הולך וגדל, הולך ומתעצם.

הנה דווח מהכנסת כי אושרה בוועדת הכספים של הכנסת תוספת של ששים מיליון ₪ להכשרת מטוסים הפרטי של ראש הממשלה ורעייתו. הששים מיליון ₪ נוספו לשלוש מאות וששים מיליון ₪ שכבר הושקעו ברכישת המטוס ובהכשרתו. ייתכן שבימים כתיקונם לא הייתה נחשבת השקעה "שולית" זאת לעוולה. אולם אי אפשר שלא לחשוב על ההוצאה המיותרת והראוותנית (לדעת רוב העוסקים בביטחון או ביחסי החוץ של המדינה וגם לדעת נשיא המדינה שוויתר על הזכות להשתמש בנסיעותיו במטוס המיוחד) שעה שקשישים ונכים דחוקים בחיי עוני ומחסור. החלטה, לכאורה כאמור שולית, כמו גם החלטתם החוזרת ונשנית של חברי הכנסת להעלות מדי שנה בשנה את שכרם שלהם, באופן אוטומטי המשליכה ומחלחלת אל הרובד המנהיגותי כולו. תהליך היהירות - כך מכנים חוקרי האקדמיה את תהליכי קבלת ההחלטות בארגונים פוליטיים וכלכליים בארץ. הדוגמא המשועת והזועקת לשמים היא פרשת "טבע". אחת מסגולותיו של המנכ"ל המיתולוגי של "טבע" אלי הורוביץ הייתה יכולתו לנהל תהליכים לאומיים מורכבים בשקט, בענווה, בשיתוף. מאז הלך לעולמו, "נעלמה הנשמה" בניהולה של "טבע" וצמחה היהירות, קובע אחד החוקרים המומחים ד"ר גל אלון. ומי הם הדירקטורים של "טבע" מאז הלך הורוביץ לעולמו? ראשי המשק בישראל לאחר שפרשו מניהולם של עסקיהם החובקים עולם כמו בנק לאומי ואוסם, אך גויסו לדירקטוריון של "טבע" בשכר ארבעים אלף ₪ לשיבה אחת (כ-10 עד 11 ישיבות בשנה), מבלי שיעצרו, מתוך אחריות דירקטורית, את ההידרדרות לה אנו עדים בימים אלה. ההידרדרות, בניצוחם, ייצרה את אחת מהעוולות הקשות ביותר כלפי אלפי עובדים ועמלים.

מאות נכים, אלפי עובדים שכירים, רבבות קשישים אלמנות וילדים, כורעים תחת העוולות שמייצרת וצוברת המנהיגות הפוליטית והכלכלית. אני עדיין מאמין שהחברה הישראלית, המיוחדת במינה והבריאה ביסודה, תדע להתגבר על חטאי היהירות, על רדיפת הבצע של בעלי העצמה, תדע להחזיר את המימרה שנוצקה על ידי המחנך החיפאי, היקה האולטימטיבי, ארתור בירם: "והצנע לכת"!!!!

ברכות לסופרת רעיה טילינגר

חברי הוועד המנהל של ארגון "פסגות-כרמל" וחברי מערכת ה"קהילתון" מברכים את חברת המערכת רעיה טילינגר על זכייתה בפרס ברנר לספר ביכורים שנת 2017, השנה בה ראה אור ספר ביכוריה "עתידה".
(כתבה על הספר פורסמה עם צאתו בגיליון 4 של קהילתון מאי – יוני 2017)
פרס ברנר לספרות עברית נחשב לאחד הפרסים החשובים שמוענקים בישראל ובעבר זכו בו חשובי הסופרים כעמוס עוז, א.ב. יהושע, יורם קניוק, רות אלמוג, ועוד רבים. הפרס מוענק על-ידי אגודת הסופרים העבריים במדינת ישראל והוא ניתן משנת 1945.

דרושים מתנדבים המוכנים ללמד עברית ולארח מתנדבות מגרמניה

המתנדבות מגרמניה בנות 18-21, דוברות אנגלית ברמות שונות וחלקן פחות. הוראת העברית יכולה להיעשות באחד מבתי ההורים או בבית המתנדב/ת.

שיעורי העברית יתקיימו פעם בשבוע כשעה וחצי ובמשך כשנה. המתנדבות זקוקות בעיקר ללימוד בסיסי של השפה העברית על מנת להסתדר ביום-יום ולשוחח עם צוות בתי ההורים.

לאירוח המתנדבות מגרמניה דרושות משפחות, לארוחות שיש/ערבי חג. האירוח יתקיים אחת לחודש, באזור חיפה או הסביבה הקרובה. האירוח כולל הבאת המתנדבות והחזרתן לדירתן.

רצוי שתהיינה משפחות עם ילדים או נכדים דוברי אנגלית, כדי לייצר למתנדבות הזדמנות להכיר ישראלים צעירים. כל משפחה תתבקש לארח 2-3 מתנדבות שתגענה יחד.

לפרטים נוספים והרשמה נא לפנות לאיילת טל ביתן, רכזת הקהילה,
בטלפון: 04-8258989, או בדוא"ל: ayelet@beit-horim.org.il

דעות ותגובות

אסור להמעיט בזוועות השואה

במדורו "דברים שרציתי לומר" טוען מיכה לימור כי במבט של היסטוריון הבוחן תקופה בת מאה שנים "גרמניה ניצחה" (קהילתון 7, נוב./דצמ. 2017). לתאר את מלחמת העולם השנייה על מיליוני ההרוגים והפצועים, הרס התשתיות וחורבן הערים, לתאר זוועה כזאת כ"ניסיון רע", מצניע ומקטין את הזוועה. לבכות את האלמנות הגרמניות או את חלוקתה של גרמניה לאחר ההרס והזוועות ללא תקדים, לאחר הניסיון לחסל את העם היהודי, יש בו לעורר חלחלה בכל יהודי באשר הוא יהודי. אל לנו ליפות את ההיסטוריה. המוטו היהודי הוא "אל תשליכני...". מנגד המוטו הנאצי השליכו זקן, טף ואלמנה לתאי הגזים. אכן אפשרי בהחלט לנסוע ולבקר היום בברלין. וודאי שאין כבר צורך לענוד תו צהוב על הבגד. אך יש לזכור: הגרמנים פלשו לרוסיה ביוני 1941 והגרמנים נכנעו ללא תנאי לסובייטים לאחר קרב סטלינגרד ינואר 1942, לאחר כחצי שנה בסך הכל. לכן, כינוי עוצמתה של גרמניה בראשית מלה"ע השנייה כבעלת "עליונות צבאית" יכולה להיחשב כמשאלת לב ולא כעובדות בשטח.

אלי עובדיה, חיפה

הערת העורך: אין ישראלי, יהודי, שימעיט בזוועות השואה וברשעותם של הנאצים שהובסו, לדאבוננו, רק לאחר ארבע וחצי שנות מלחמה עקובה מדם. אין גם ישראלי שיקונן על אסונן של האלמנות הגרמניות או על חלוקתה של גרמניה. אולם אנליזה היסטורית איננה משתמשת במונחים רגשיים ואין להסיק ממנה גישה שיפוטית ערכית של מחברה.

מיכה לימור

המנחת שימש את הצנחנים באחוזת

תודה לפרופסור אורי ינאי על רשימתו היפה ומעוררת הנוסטלגיה לימים יפים (כיצד הפך העקוב לשדה תעופה באחוזת – גיליון 7 נוב./דצמ). למרות היותי משכונת זיו, הרי שמחצית ימיי הייתה בין אחוזת לבין מרכז הכרמל כי שם למדתי ושם היו החברים והחברות. רוב הדמויות והעסקים שאתה מזכיר זכורים גם לי. קו 24 היה הקו הקצר לצופים. לגבי חברת האוטובוסים 'שחר' – שאבי היה ממייסדיה - צריך תמיד לכתוב שח"ר, כי אלה ראשי-תיבות של שירות חיפה רבתי. כבר אז הבינו מה זה מטרופולין. לגבי שדה התעופה, למיטב ידיעתי זה היה במקור מנחת בריטי, שראשיתו עוד בימי תכניות ההתבצרות בכרמל ב-1941 ואפילו קודם לכן בימי המרד הערבי (1936 – 1939). איש לא חשש שחיפה תהיה במצור, ושיהיה צורך להביא לה הספקה מהאוויר כמו ליחיעם או לגוש עציון. המנחת שופר ב-1948 ואף שימש לצנחנים הראשונים של צה"ל. המחנה שלהם היה באחוזת. אם יש למישהו מידע מבוסס אחר, אשמח לדעת.

פרופ' יוסי בן-ארצי, אוניברסיטת חיפה

להמשיך ולטפח את תודעת הדו-קיום יהודי-ערבי

ד"ר רחל דזי

מאמרה של פרופ' רחל הרץ-לזרוביץ "דו-קיום יהודי-ערבי בחיפה-בית סראקבי" (קהילתון 7, נוב./דצמ. 2017) נוגע באחת החוויות האישיות היפות שלי, להן אחראית רחל. אני חבה לה חוויה אשר תרמה לעצוב משנתי החינוכית והאנושית. ב-1994, בהיותי סטודנטית באוניברסיטת חיפה בראשית לימודי MA בחוג לאנגלית, הגיעה אלי הצעה להשתלב בפרויקט מטעם החוג לחינוך בראשות פרופ' לזרוביץ. הפרויקט נקרא

"אוריינות בלמידה שיתופית" ומטרתו הייתה להנחיל מיומנויות למידה בקבוצות על פי מטווה ייחודי שלא נוסה עד לאותה עת בבתי-ספר בישראל. לצורך יישום הפרויקט נבחרו בת-ספר יהודיים, ערביים ודרוזים ברחבי הצפון. תפקידי היה להדריך מורים לאנגלית מן המגזרים הנ"ל. ההנחיה במסגרת הפרויקט זכורה לי כחוויה מעצבת הן כאדם, הן כמורה והן כמנחת קבוצות. זכורים לי הסקרנות שעורר הפרויקט בבתי הספר בהם ביקרתי, ההשתלמויות רבות המשתתפים, הכנסים המעניינים שיזמה פרופ' לזרוביץ, וההתכנסויות של הצוות. שלוש השנים במסגרת הפרויקט הובילו אותי למעורבות בפרויקטים חינוכיים אחרים ולהנחיה ברחבי המחוז הצפוני של משרד החינוך, כשעקרונות הלמידה השיתופית וראיית כל תלמיד וכל מורה, יהיו מוצאו או דתו אשר יהיו, המשיכו להיות נר לרגלי, הן כמורה והן כמנחה. מאמרה המרגש של פרופ' לזרוביץ אודות שכונת ילדותה בה חיו יהודים וערבים בדו-קיום שעיצב, לדבריה, את משנתה החינוכית השפיעה, כפי שראיתי וחוויתי בעצמי, על קהילות של מורים ותלמידים. בימים אלו, כשהפילוג, הקיצוניות והדרת האחר הפכו לשיחת היום, יש מקום ליישם את ערכי דו-הקיום במערכת החינוך ובחברה הישראלית ככלל.

ד"ר רחל דזי, חיפה

כשרות חומסת

אני בן 69, חקלאי מזה 30 שנה ממושב בנגב המערבי. בשנה האחרונה החליט הממסד החרדי (להבדיל מהרבנות הראשית) שעל כל פרדס מניב יש לשים משגיח כשרות אישי. לא רק משגיח אחד אלא שלושה! בבית האריזה של המושב שלנו, שדה ניצן שמו, יושבים מאז תחילת העונה 3 משגיחים, כל אחד במכונת הממוזגת שלו... ותפקידם- לשים חותמת על הפרי הנקטף, חותמת כשרות של העדה החרדית... המשכורת שלהם מגיעה כמובן מכיסם של

החקלאים. לצערי לא די בכך כי בחודש האחרון החליטו אותם משגיחים שפרדס הלימונים אותו שתלתי לפני כיותר משלוש שנים, הוא כולו עורלה ופסלו לי במחי יד כ-10 טון של לימון. העניין הוא שאני מחזיק ברשותי היתר מהרבנות הראשית שהפרי כשר. מסתבר שלחרדים זה לא מספיק. וכך בכל יום אני "זוכה" לראות אותם מגיעים אל בית האריזה שלנו יושבים ברכב כל היום, ומחכים לסיום המיון כדי להחתים את החותמת של הרבנות החרדית. עזות המצח והחוצפה אליה הגיע הציבור הזה, בשמו של אלוהים, אותו הם מביישים (כי אתה ואני יודעים שאין להם מונופול על היהדות) עוברת כל גבול כל פעם מחדש. אנחנו

כאן פשוט אובדי עצות. האמת, אני מיואש, כי ככל שעוברות השנים המצב רק מחמיר. אין מי ששומע ואין מי שיכול לעצור את זה. בקשתי היא שמישהו יבוא לראות במו עיניו את מה שאני רואה כל יום. שמישהו ישים לזה סוף. אם לא נעצור את הממסד החרדי, בעוד מספר שנים, יהיו פקחים על כל שכונה, על כל קיבוץ ומושב ועל כל גן ילדים בית ספר ומועדון נוער. חייבים לעצור את ההשתלטות הזו. נמאס לי להיות פראיר. מצדי שלא ילכו לצבא. רק שילכו לעבוד. אזי אולי יבינו מה זה להוציא לחם מהארץ. שיצאו לפרנס את משפחתם, במקום לפקח עליי. אני יודע לייצר פירות גם בלעדיהם.

נצר שמיר, מושב שדה ניצן, נגב מערבי

לחבור לרפורמים ולקונסרבטיבים

הרקע המשותף לנו (יוצאי מרכז-אירופה), לתנועה הרפורמית ולתנועה הקונסרבטיבית כצאצאי קהילות נאורות, מצדיק התקרבות בינינו לבין התנועות הללו, בוודאי בכל הקשור לזכויות האזרח ולפתיחות החברתית. הצורך להתקרב ולחבור אליהם בולט מאוד על רקע קיפוחם של הרפורמים והקונסרבטיבים ע"י ממשלת ישראל, והפעולות הממסדיות להדרתם ולהרחקתם מהחברה הישראלית, תוך אי קיום התחייבויות מפורשות כגון הסדר הכותל. לפיכך ראוי שנקדיש זמן ויכולת להסתכלות על מכלול הנושאים הללו, הן כדי ללמוד ולהבין אותם יותר, ואחר-כך גם לשקול אפשרות של חבירה לשם קידום יעדים משותפים, כמשתקף בערכי הליבה שלנו. ראוי, לדעתי, להביא את העניין לדיון במוסדות הארגון.

ראובן מרחב, ירושלים

אל תפגעו ב"שביל ישראל"

במדינה השסועה כמעט בכל תחום: פוליטיקה, כלכלה, דת, תרבות, הוקם לפני 22 שנה "שביל ישראל" שהפך לאחד הסמלים המתאימים לכול ומקובלים על כולם. ראש צוות התכנון והסימון של השביל, אורי דביר ז"ל ראה לנגד עיניו את הכרת הארץ בלבד. דבר אחד בלבד הנחה אותו בתכנון: שיהיה פתוח לקהל הרחב, לבודדים ולמשפחות, לישראלים ולתיירים, בכל העונות ובלי ניסיון וידע מוקדמים. על-כן השביל לא עובר בערים (רק אח"כ נאלצו להעבירו בשולי תל אביב בגלל הופעת כביש 6), לא נכנס לשטחי

אש של צה"ל ולא עובר בשטחי יהודה ושומרון הנתונים לבעיות בטחון. השביל נוצר ע"י ועדה ציבורית, הועמד לרשות הציבור, בלא רישום, בלא תשלום, בלא צורך במורה-דרך, מתאים לצועדים בשני הכיוונים. הוא פתוח לכולם, כל אחד כרצונו. הציבור אהב את הרעיון והחל לצעוד. צעירים ויתרו על נסיעה לדרום אמריקה והעדיפו טרק ישראל. גם תיירים החלו להגיע כדי לצעוד בשביל ישראל. השביל נבחר כאחד מ-20 השבילים המומלצים בעולם וחברת 'גוגל' בחרה בו לצלם לכל אורכו כדי להפיק מדריך וירטואלי של נופיו. הצועדים פוגשים את נופי הארץ, ולא פחות מרתק - את תושבי הארץ. רבים פתחו את בתיהם כדי לארח צועדים לליל מנוחה נוחה. אלה "מלאכי השביל" המארחים בהתנדבות מלאה, ללא מטרת רווח, הכל מתוך

דאגה לצועדים וכדי לסייע להם במהלך דרכם הארוכה.

עכשיו בא שר התיירות, ורוצה להשתלט על השביל, ולהעבירו לתוואי חדש, כדי שיעבור בשטחי יהודה ושומרון "כי השביל לא עובר בהם". הסיבה שהוא אינו עובר בשטחים הללו איננה פוליטית. אורי דביר חשש שבשטחים יהיו הצועדים כפופים להוראות צה"ל, לימי מתח ואיומים ביטחוניים, לסגירת אזורים בגלל פעילות צה"ל. שר התיירות טוען שהשביל לא כולל אטרקציות כמו שילה וחברון וקבר רחל. נכון. השביל גם לא כולל את הגליל המערבי, לא עובר במצדה ובמדבר יהודה, לא מגיע לנגב המערבי. השביל הרי לא יכול להגיע לכל מקום.

הוא טוען שהשביל לא נכנס לירושלים הבירה. נכון. אף אחד מהטרקים בעולם לא עובר בווינגטון או בלונדון, בפאריס או ברומא. השביל לא נועד לביקור בערים המתויירות ממילא בתכניות ביקור רבות. שר התיירות רוצה שביל העובר בשטחים, אבל במקומות אלו יש חובה להצטייד בנשק. מה שנדרש מטיול באוטובוס, יידרש גם מצועד בודד רגלי. ואיך יצעדו בו אלפי הבודדים, הנערים לפני גיוס, התיירים, הצועדות לבד או עם חברה - מה יהיה על ביטחונם?

הממשלה רוצה להעביר אלפי צועדים ליהודה ושומרון. מבחינתנו, נוטרי "שביל ישראל" אין מניעה. אבל

שביל ישראל

אל תגעו במותג "שביל ישראל". ישנם ממילא שבילים המשמשים השלמה או תוספת ל"שביל ישראל" הראשי כמו שביל הגולן, שביל הבשורה, אבל הם לא נקראים "שביל ישראל". "שביל ישראל" אינו של הממשלה, ומעמדו נקבע ע"י העם והצועדים בו. השם והמעמד של "שביל ישראל" התקבל והתקבע בארץ ובעולם. גם המונח "מלאכי שביל ישראל" שהופיעו לאורכו הם יצירה עממית ראויה לכל שבח. אל

תהרסו את המותג המופלא והמאחד למען מטרה פוליטית. מדוע נדם קולה של החברה להגנת הטבע? "מלאכי השביל" קוראים לציבור הרחב: אל תאפשרו להפוך את "שביל ישראל" לשביל בלתי-ניתן לצעידה, אל תחלקו את הצועדים לפי מצביעי ימין או תומכי שמאל. השביל אינו מותג פוליטי. הוא מסלול מלכד, ממלכתי, שלכולם. יש רק "שביל ישראל" אחד. השאירוהו כפי שהוא.

אבי נבון, קיבוץ להב ("מלאך שביל" מזה 14 שנה)

navonag@gmail.com 050-5474749

אנחנו והתיקו המאיים

זה עתה הסתיימה שנה עתירת אזכורים לתאריכים היסטוריים: הקונגרס הציוני ואתו פרוגרמת באזל – בסיס הציונות המדינית באוגוסט 1897, הצהרת בלפור עשרים שנה לאחר מכן - הביטוי הראשון להכרה

כנסת ישראל

הבינלאומית בה - והמשכו באישורה ע"י חבר הלאומים, והחלטת החלוקה של האו"ם בנובמבר 1947 - ובעקבותיה הקמת המדינה. רבים מאתנו היו כאן וגדלו עם המדינה, והם חלק משארית הולכת ומדלדלת של הדור הזה. נכחנו ולקחנו חלק באחד התהליכים המכריעים ביותר בתולדותינו והמסעירים בתולדות האנושות - 70 שנה שהם אחוז אחד משנות ההיסטוריה הכתובה שלנו, פסיק בהיסטוריה העולמית הכוללת. במלאת 70 שנה למדינה כולנו שותפים להכרה בהישגים המופלאים שלה ולגאווה

בהם - יש בהם אור גדול. יחד עם זאת, הסתכלות מפוכחת בתהליכים המתגבשים בחברה הישראלית מוליכה בהכרח למסקנות מדאיגות: ישראל הולכת ונשבת בקסמים משיחיים, מאבדת בהדרגה את זכותה המוסרית להכרה על פי משפט העמים – אותו מושג בסיסי ציוני שנחרט על דגלה של התנועה כבר בפרוגרמת באזל לפני 120 שנה; באותה עת מתנהלת בתוכה מלחמת בני אור ובני חושך על עצמאות המערכת השופטת, כאשר בתחומי שליטת המדינה חיים מיליונים משוללי זכויות אזרח. הוויכוח אינו על הדרך לפתרון, שעודו רחוק, אלא על השאלה איך ניתן לקיים חברה דמוקרטית בתנאים כאלה, ומה חובתנו, כאנשים חושבים, לעשות כדי למנוע הטמאה נוספת של אורחות החברה. קיים קשר הדוק בין התגברות האלימות בתוכנו כתוצאה מהקלות הבלתי נסבלת של גישה לנשק והשימוש באמצעי דיכוי אלימים ע"י צעירים חסרי מוסרות ועכבות כנגד אוכלוסייה אזרחית. באותה עת אלה המנסים לשמור על הצלם האנושי והציבורי מותקפים כ'סמולנים', אמירה שהפכה ביטוי גנאי פופוליסטי. בשנים האחרונות הגענו לשיתוק – מעין תיקו - המאיים עלינו בחזית הפנימית והחיצונית כאחד; בעקבות ההתפתחויות במזרח התיכון ובעולם אין עלינו איום קיומי ממשי, והיערכותנו נותנת לנו ביטחון קיומי. האיום הקיים כיום הוא פנימי – אובדן הצביון הדמוקרטי שאפיין אותנו מאז ומתמיד, הבסיס לקיומו המוסרי והמעשי, יחד עם השחתת המידות, הניסיונות לקריאת תגר על מערכת החוק והמשפט והתגברות האלימות. הארגון שלנו, הוותיק ביותר מבין ארגוני העולים הציוניים הקיימים בארץ, מציין 85 שנה להקמתו. בחמשת העשורים הראשונים לפעילותו התמקד דור המייסדים במכלול הפעולות של סיוע לעולים – בהן הקניית השפה, סיוע בהסבה מקצועית, בדיור למשפחות ולקשישים, בעזרה הדדית וסוציאלית ופעילות חברתית. בחלוף השנים נשתנו הדגשים, אך הרוח נשארה כשהייתה: בשנים האחרונות הושם דגש רב יותר על הדיור המוגן לקשישים ולמתבגרים ופעולות כוללות ורב דוריות לשמירת המורשת הקהילתית, בכתב בעל פה. עלינו להמשיך בכך, יחד עם חיזוק המערכות הכלכליות ושמירת עצמאותן. אולם בכך לא סגי: עלינו לחבור לגורמים שהשקפותיהם דומות לשלנו ולהשמיע ללא ליאות את השקפותינו על המתרחש בחברה הישראלית, כדי לנסות לשבור ביחד את התיקו המאיים על כולנו. עלינו לחבור לארגונים הפלורליסטים בתפוצות שהשקפותיהם הליבראליות קרובות לערכי הליבה שלנו – ואשר צמחו מבית מדרשה של היהדות הנאורה במרכז אירופה - לסייע להם להשמיע את קולם לקבל הכרה והוקרה בישראל.

ראובן מרחב, ירושלים (בעבר יו"ר נשיאות ארגון יוצאי מרכז-אירופה)

משולחן המערכת

"להשפיע קרוב, להגיע רחוק"

עומר גדיש

במסגרת לימודי 'תכנון ערים' לתואר שני בטכניון, נפתח מסלול ייחודי המכונה "צוערים לשלטון מקומי". התכנית נועדה להכשיר אדריכלים בעלי מומחיות בתכנון אורבני ואסטרטגי. תכנון ערים ואזורים הוא תחום העוסק בפיתוח הפיזי, החברתי והכלכלי של רצף עירוני, של שכונות או של מרחב כפרי מסוים. לעיתים דומה שקיימת חפיפה בין תכנון ערים למקצועות האדריכלות השונים (בניין, נוף, עיצוב עירוני). לא כך הדבר. בעוד תחומים אלו עוסקים בפיתוח ובניה בקנה מידה קטן ובאופן מפורט, התכנון העירוני עוסק לרוב בסביבה רחבה יותר וברמה כוללת יותר, פחות מפורטת.

תכנון כולל, רחב, אסטרטגי

בין הסוגיות הבווערות בהן נדרשים מתכננים להכריע הן המתח בין גידול עירוני פרברי לבין ציפוף של מרקם עירוני קיים. הדילמה כיצד לשמר איכות חיים בסביבה עירונית צפופה. האם לקדם בניית ישובים חדשים מול הרחבת קיימים. ועוד. דילמה נוספת ובווערת בסדר היום התכנוני היא האם וכיצד לערבב או להפריד בין שימושי הקרקע השונים (מגורים, מסחר, תעסוקה, שטחי ציבור, שטח ציבוריים פתוחים וכו').

להקטין פערים חברתיים

תכנית 'צוערים לשלטון המקומי' מייחדת כאמור מסלול ייחודי הפועל למען שיפור השלטון המקומי בישראל. השיפור אמור להגיע מהכשרתה של קבוצת מנהיגות לניהול מקצועי בתחומים המוניציפאליים. התכנית מיועדת לצעירים בעלי מוטיבציה להשפיע. כאלה המבקשים לשלב יכולת אקדמית גבוהה עם מעורבות חברתית. כאלה השואפים להביא לשיפור איכות השלטון המקומי בפריפריה החברתית והגיאוגרפית בישראל, מה שיניב את הקטנתם של פערים חברתיים וכלכליים בין הפריפריה למרכז ובין ציבורים שונים בחברה.

צוערים לשלטון המקומי

התכנית מתקיימת במסגרת יישום החלטת ממשלה המכונה "עתודות לישראל". זאת תכנית אסטרטגית לפרויקט שאמור להצמיח עתודות כוח-אדם למגזר השירותים הציבוריים בישראל. היא שמה לה למטרה את פיתוחו של הון אנושי ושל עתודות למנהיגי העתיד במגזר הציבורי מתוך הבנה כי רק מנהיגים מחוללי

שינוי בעלי תרבות של שיתופי פעולה וראייה ממלכתית וחשיבה לטווח ארוך יובילו את מדינת ישראל להתמודדות יעילה עם אתגרי הליבה הניצבים לפתחה. תכנית הצוערים לשלטון מקומי פועלת בשיתוף פעולה בין משרדי הפנים, האוצר והמרכז לשלטון מקומי. הם זיהו צורך בטיוב ההון האנושי ברשויות המקומיות בדגש על הפריפריה.

כך מכשירים מנהיגים צעירים

לשלטון המקומי כידוע יכולת השפעה עצומה על חיי התושב והקהילה. שינויים שחלו בשנים האחרונות, מקנים לשלטון המקומי סמכויות, הגדלת תקציבים ותחומי אחריות משמעותיים, המתרחבים משנה לשנה. לזאת מתוסף הצורך ביכולות ביצוע גבוהות במגמה למצות את הפוטנציאל ולחולל שינוי, שינוי שעשוי להשפיע על סביבת מגוריהם וחייהם של תושבים רבים. בתכנית שלושה מסלולים: 1) מסלול לתואר ראשון באוניברסיטת בן-גוריון בנגב; 2. מסלול לתואר שני במדיניות ציבורית באוניברסיטת חיפה; 3. המסלול לתואר שני באסטרטגיה ותכנון אורבני בטכניון (המסלול בו אני לומד). בצד הלימודים לתואר האקדמי מתקיימת תכנית הכשרה איכותית הכוללת סדנאות העשרה, מפגשים עם דמויות מפתח בשלטון המקומי והציבורי בישראל, סמינרים, סיור לימודי בחו"ל והתנסות מעשית ברשויות מקומיות. בתום תקופת ההכשרה מחויבים הבוגרים לעבודה במשרות מובילות ברשויות מקומיות נבחרות בפריפריה, למשך ארבע שנים.

המסלול לתכנון אסטרטגי ואורבני בטכניון

מסלול זה בא לתת מענה לצרכים בוערים בתחומי התכנון העירוני ברשויות המקומיות. הממשלה מקדמת העברת סמכויות מהוועדות המחוזיות לתכנון ובנייה אל הוועדות המקומיות ובנוסף קיים צורך בהאצת תהליכי רישוי ובנייה. לצד אלו, קיים הכרח לתכנן את הערים ואת המרחב הכפרי באופן מושכל כך שתישמר איכות חיים לתושבי המדינה ואיזון תקציבי לרשויות המקומיות. ייחודו של המסלול בטכניון הוא בכך שהוא מכשיר צוערים בהתמחות ספציפית. כך, בעוד בוגרי המסלולים באוניברסיטת בן גוריון ובאוניברסיטת חיפה יוכלו לעבוד בסיום לימודיהם בכל אחד מאגפי הרשויות המקומיות הרי אנו, בוגרי הטכניון נשתלב בהכרח באגפי ההנדסה ובוועדות המקומיות לתכנון ובניה. התפקידים בהם נוכל להשתלב הם מתכנן אורבני, מתכנן אסטרטגי באגף ההנדסה, סגן מנהל אגף הנדסה, מקים/מנהל ועדה מקומית לתכנון ובניה. בדעתי לפרט בגיליון הבא, כיצד נרכשת היכולת לתכנן ולעצב את הסביבה הפיזית באופן מושכל. כיצד חוזים את השלכות המידיות על איכות חיי התושבים נוכח זמינותם של שירותים חברתיים ומבנים פיזיים ומה מעמדם של שטחים ציבוריים פתוחים ואיכותיים ונגישות תחבורתית יעילה. ברור הרי שרשות מקומית שתקלוט עוד ועוד תושבים מבלי לספק מקורות הכנסה ראויים, לא תוכל להעניק להם שירותים עירוניים ברמה מספקת. לעיתים, ברשויות מקומיות פריפריאליות אין את היכולת לעצור ולחשוב באופן אסטרטגי לאן פניה של הרשות. תפקידי, יחד עם שאר חבריי לתכנית, הוא להצטרף לאותן רשויות, ומתוך ענווה אך עם מוטיבציה נמרצת, לעמול לפתוח אגפי הנדסה שיסייעו בתכנון לטובת הציבור ויציבות הרשות.

עומר גדיש, סטודנט לתואר שני בתכנון ערים ואזורים בטכניון, צאצא לקהילתנו, זכה במלגת לימודים מארגון עולי/יוצאי מרכז-אירופה. מלגאי הארגון מתחייבים לתמורה התנדבותית במסגרת פעילויות הארגון.

העמוד של עדנה מרקוביץ

רקויאם של מוצארט במנזר - עדנה מרקוביץ'

נהיינו נרגשים
גומעים צלילי נכר
צעירים מקדי לדעת
המתר.

מנזרים שותקי זהב
מגדלים עוטפי סודות
"אגנוס דאי" יודע
דמעות.

נאת היית יפה
מכל ערי עולם.
גמענו לא הינו
בכינו
פראג.

נושמים צלילי עוגב
על זמן עתיק
עוגבים.

"לקרימוזה"
תחנה
בקולות גברים.

אגנוס דאי: שה אלוהים
לקרימוזה: בדמעה

גדי קטן פוסע לאטו
אלהים אתו.

פרקים מתוך הרקוויאם

המנזר ברמבם - צילום: עדנה מרקוביץ

אני וחבריי ברשת

פיה פודושין

הספרות המקצועית מציינת שכל אדם בחברה המודרנית ממוקם ברשתות חברתיות. רשת חברתית מוגדרת כמערכת יחסי גומלין שאנשים מקיימים בסביבה הבין-אישית שבה הם חיים, מערכת שממנה הם שואבים משוב ותמיכה. רשת חברתית זו נחשבת כרשת בלתי פורמלית. יותר חברה, פחות לחץ

עפ"י ד"ר סמיר זועבי (2011) התמיכה שמתקבלת במסגרת זו מחולקת לשלושה סוגים: 1. תמיכה רגשית – מתן תחושה לאדם שאוהבים אותו; 2. אישור והכרה – מתן תחושה לאדם שהוא מוערך, חיוני ותורם; 3. תמיכה מעשית – מתן עזרה ישירה לטווח הקצר ולטווח הארוך. מחקרים מצביעים על קשר חיובי בין רשתות חברתיות לבין רווחתם של האנשים המבוגרים. נמצא שרמת התמיכה ואיכותה שאנשים מבוגרים מקבלים משפיעים השפעה ישירה על רווחתם הנפשית, הפיסית והחברתית ומכאן על איכות חייהם. אנשים שיש להם יחסים בינאישיים חיוביים, מושפעים פחות מבעיות ולחצי החיים והם בעלי שביעות רצון גבוהה יותר מהחיים.

החברים הקרובים

ד"ר עירית רגב (2011) מצינת שלחברות בשונה מקשרים עם בני משפחה, יש אופי של בחירה. בתוך הרשת החברתית של האדם המבוגר מיצגים החברים את קבוצת השווים, על בסיס מאפיינים דומים של גיל, מעמד חברתי, מצב

משפחתי ועוד. הם נותנים אישור מחודש לדימוי העצמי בעידן הזיקנה. מספר הקשרים החברתיים יכול להצטמצם עם עליית הגיל אך לפי ד"ר ע. רגב הדבר נובע מבחירה כאשר האנשים המבוגרים נוטים לשמר קשרים עם חברים ותיקים ומשמעותיים שיש בהם תגמול רגשי ולוותר על קשרים בלתי משמעותיים.

סוד אריכות החיים

ד"ר רגב מביאה תוצאות מחקר שערך דן ביוטנר שיצא למסע בעולם וחקר קהילות קטנות של אנשים בני 100 ויותר כמו באי אוקינאווה בדרום יפן. הוא הגיע למסקנה שהסוד לאריכות החיים בקהילות אלה הוא מארג הקשרים החברתיים.

לסיכום: הקשרים החברתיים חיוניים בכל גיל כולל בגיל הזיקנה ולכן פעילות חברתית מכל סוג שהוא פותחת אפשרות להרחבת הרשתות החברתיות של האדם. יצירת קשרים חדשים דורשת מאמץ. מנהיגי קהילות ושירותים חברתיים מצופים לבנות מסגרות המאפשרות יצירה של קשרים חברתיים ושמירה עליהם.

הפנסיה, קצבת הזקנה וכל מה שמגיע לך

מירי רבס

הפנסיה – לכאורה מונח מוכר לכל. ובכל זאת מוטב לחזור על הגדרתה כיוון שיש למונח גם היבטים משפטיים. הפנסיה היא סוג של גמלה, מנה קצובה של צורכי מחיה המשולמת בדרך כלל לעובדים שכירים או עובדי ציבור לאחר שפרשו מעבודתם, בגין תקופת עבודתם אצל מעסיק פרטי או ציבורי. הפנסיה היא גם סוג של גמלה המשולמת לעובדים עצמאיים או אנשים אחרים אשר הפקידו תשלומי כסף לקרן פנסיה. הפנסיה משולמת גם לשאריו של העובד שנפטר, לו הייתה זכות לגמלה או ע"י המעסיק או ע"י קרן פנסיה. הפנסיה משולמת ע"י קרן הפנסיה גם לעובד שאיבד את כושר עבודתו. מטרת תכניות הפנסיה השונות הן להבטיח לאדם שעבד ואינו יכול עוד לעבוד בשל גילו, או נכותו או מוות, תשלום לו או לשאריו לצורך קיום ברמת הכנסתו בתקופת עבודתו.

סוגי הפנסיה הקיימים

- (1) הסוג השכיח של פנסיה הוא הגמלה המשולמת לאנשים שפרשו מעבודתם בהגיעם לגיל מסוים. בדרך כלל גיל הזכאות לפנסיה הוא גיל הפרישה מעבודה. עד שנת 2004 שנת הפרישה מעבודה לגברים היה 65 ונשים בגיל 60. בשנת 2004 חוקק חוק גיל הפרישה תשס"ד 2004 אשר העלה את גיל הפרישה לגברים ל-67 ולנשים לגיל 62. עם זאת, בתכניות פנסיוניות שונות, ניתן להגדיר את גיל הפרישה באופן שונה מגיל הפרישה הכלל ארצי. אפשר לעיתים להקדים את מועד הפרישה או לדחות את גיל הפרישה.
- (2) הסוג השני של פנסיה הוא תשלום פנסיה בשל איבוד כושר עבודה וקרוי פנסיית נכות. לעיתים איבוד כושר העבודה הוא זמני ואז פנסיית הנכות יכולה להשתלם לזמן המוגבל של הנכות, ולעיתים פנסיית הנכות יכולה להימשך עד הגיע העובד לגיל הזיקנה המקנה לו פנסיה בשל גילו.
- (3) פנסיה לשאריו של העובד המוגדרים כבת זוגו של הנפטר או כבן זוגו של הנפטר, ילדיו של הנפטר(ת) עד הגיעם לגיל 18 או 21, או ליתומים שאינם יכולים לדאוג לעצמם ויזכו בתשלום שארים עד סוף חייהם.

פנסיית חובה לכל עובד בישראל.

ביום 30.12.2007 חתם שר התמ"ת על צו הרחבה (נוסח משולב) לפנסיית חובה לפי חוק הסכמים קיבוציים תשי"ז – 1957 לפיו חל על כל המעסיקים והעובדים בישראל החל מיום 1.8.2008 להפריש סכום כסף למטרה זו ועד גיל פרישת חובה עפ"י חוק גיל הפרישה. עפ"י חוק זה צבור רחב של עובדים שלא היה מבוטח נמצא לו בטוח פנסיוני, הווה אומר פנסיית זקנה וכן כיסויים למקרי אבדן כושר עבודה ומוות. הסכם

המסגרת לבטוח פנסיוני במשק קובע כי ההפקדות לפנסיה יבוצעו לקרן פנסיה חדשה, כדוגמת מנורה מבטחים פנסיה.

תנאי זכאות לקבלת פנסיה בצורת גמלת זקנה מאת המוסד לבטוח לאומי. (בקיזור - מל"ל)

בנוסף לפנסיה - גמלה לה זכאי עובד שכיר מאת מקום עבודתו או עצמאי מהקרן לה הפריש סכומי כסף קבועים, זכאי כל אחד לקצבת זקנה מאת המל"ל עם הגיעו לגיל הזכאות. מבחן הכנסות האזרח הפורש מעבודתו יקבע את זכאותו לקצבת זקנה מאת המל"ל. הכנסות שנלקחות בחשבון לשם כך הן גובה ההכנסות של העובד בלבד ולא של בן זוגו, או סך כל ההכנסות הן מעבודה והן לא מעבודה. כלומר, גבר שהגיע לגיל 67, הוא גיל הפרישה, יהיה זכאי לקצבת אזרח ותיק, ובלבד שהוא עומד במבחן גובה הכנסותיו כפי שנקבעו ע"י המל"ל. אישה שהגיעה לגיל הפרישה, 62, זכאית לפנסיה מאת המל"ל. גם כן בכפוף לטבלת הכנסות של המל"ל. לפיכך קיים גיל הפרישה מעבודה שבו אדם זכאי לקצבה מאת המל"ל אם הוא עומד במבחן ההכנסות שיש לו. גבר מגיל 70 זכאי לקצבה בלי קשר להכנסותיו. גיל הזכאות של אישה לקצבה מאת המל"ל מותנה בטבלת המל"ל החל משנת הלידה 1950 בלי קשר להכנסותיה. גיל הפרישה של גברים הוא כאמור 67 שנים החל משנה 2004 ואילו של נשים הוא 62 של נשים. כיום מדברים על העלאה נוספת של גיל הפרישה לנשים לגיל 64 שנים בשל תוחלת החיים המתארכת. לטענת רבים ההיגיון הכלכלי העולמי מושך לכיוון זה.

מהו החשש העומד מאחורי אי העלאת גיל פרישה לנשים?

החשש הגדול של בכירים במשרד האוצר כי אי העלאת גיל הפרישה לנשים מעל גיל 62 שנים, משמעותו שפחות כסף ייכנס לקרנות ויותר כסף ייצא מהן, וכך עלול לקרות כי יהא חסר בקרנות ויתכן כי תידרש הפחתה אקטוארית מזכויות העמיתים. ההעלאה בתוחלת החיים של גברים ונשים היא תופעה רחבה בעולם שגורמת לחשש שקרנות הפנסיה יתרוקנו ממזומנים. מכל מקום בינתיים, גיל הפרישה של נשים הוא 62 שנים, לא עלה, ונושא גיל הפרישה של נשים והעלאה לגיל 64 יידון בוועדת הכנסת בתחילת שנת 2018. תוחלת החיים של אנשים החיים בישראל עולה, ויש מומחים הטוענים כבר עתה כי עד שנת 2035 יוכל מספר אוכלוסיית האנשים הזקנים מ-939 אלף איש בני 65 ומעלה ל-1.66 מיליון. מספר האנשים בני שמונים ומעלה צפוי לגדול אף הוא מ-240 אלף איש ל-563 אלף בשנת 2035. המדינה אינה ערוכה בשלב זה לגידול האוכלוסייה המזדקנת הצפוי בהיבט הרפואי, בשירותים, בכוח אדם ובתשלומי הקצבאות. עליית שיעור קצבת זקנה תגרום לעליית תקציב הבטוח הלאומי ועלייה בתשלומי קצבת הסיעוד. עובדה זו של הצורך במימון קצבאות לאוכלוסייה הזקנה תיצור את הצורך לאסטרטגיה מתאימה ותכנית לאומית לפתרון המימון הדרוש. עם זאת יש לציין כי אין זו רק בעיית הבטוח הלאומי אלא גם בעיה של כל משרד ממשלתי או חברות בטוח למיניהן.

אלו פתרונות מוצעים להעלאת גיל פרישת הנשים מעבודה?

רב העוסקים בשאלות נכבדות אלו של תשלומי פנסיה לאוכלוסיית הנשים המזדקנת להעלות את גיל

פרישת הנשים מעבודה אינם ששים לעשות כן באופן אוטומטי, וטוב הדבר שכך הוא. המגמה המסתמנת גם בוועדה של משרד האוצר כי בד בבד עם העלאת גיל הפרישה מעבודה ייעשו התאמות לנשים בהדרגה, באיטיות ובאופן המתאים לנשים הפורשות, כך שלא תהפוכנה לנשים מוחלשות ללא מקור הכנסה, לחיים בעוני (ללא זכאות לגמלה מאת המל"ל אם יועלה גיל הזכאות), או יאלצו להמשיך לעבוד בגיל מבוגר בעבודות שוחקות ובשכר משפיל. מדיניות משלימה לנשים שיפרשו בגיל העולה על 62 שנים היא הכרחית אך יחד עם בדיקה רצינית של מקצועות שוחקים ואפשרות לשלם קצבאות מורחבות לנשים שאינן מצליחות להישאר בשוק העבודה. המלצות וועדת הכספים כי יש להתמקד בהסדרת סדרי פרישה טובים לאלו שיאלצו לפרוש מעבודה ובהתאמה. בכתבתה של יערה מן בעתון "דה מרקר" מיום 17.8.2017 נזכר כי בשיח הציבורי מתואר מצבן של הנשים המתנגדות להעלאת גיל הפרישה כאילו הן מעוניינות לשבת בביתן ולא לעבוד ויחד עם זאת ליהנות מתשלומי המל"ל. אחרים טוענים כי כל מה שמדריך את המל"ל הוא הצורך לשלם את הקצבה לאוכלוסייה המבוגרת וככל שירחק יום התשלום, כן ייטב. הכותבת מציעה שמקבלי ההחלטות ייקחו בחשבון את השינויים בשוק העבודה ואת העלייה בתוחלת החיים, בלי להפקיר את האוכלוסייה המוחלשת. עם זאת הכותבת מציינת כי הוועדה באוצר מצאה פתרונות אחדים למהלך של יציאה לפנסיה של נשים בגיל מבוגר יותר אשר יועלה בהדרגה, יוקצו משאבים להכשרה מקצועית ותמיכה בנשים שאינן מסוגלות עוד לעבוד. הכותבת מציעה שייקבע פתרון אחד שיענה על השאלות שבמחלוקת, ולא פתרון זמני אד הוק, על מנת שהפתרונות המוצעים יהיו וודאיים וידועים לכל.

האגודה הישראלית לגרונטולוגיה

יש לציין כי האגודה הישראלית לגרונטולוגיה בראשות פרופסור יצחק בריק נוטלת חלק בתהליכים הנוגעים לזקנה הקורים בחברה שלנו. נערכים כינוסים אשר בהם נשמעים רעיונות ל"הזדקנות פעילה" כלומר, אפשרות להמשיך עבודה או פעולות התנדבות או ניצול הזמן החופשי לפעילויות שונות. לדברי פרופסור בריק עובדים כיום בארץ כ- 40000 מטפלים, עובדים זרים המאפשרים לאדם הזקן להמשיך ולהתגורר בביתו. פרופסור

בריק סבור שיש לבחון מחדש את חוק הסיעוד משנת 1988 ולבנות תכנית אב לאומית לאוכלוסייה המזדקנת. בתחילת החודש פורסמה החלטה משפטית הדוחה בקשה להוציא קשישה בת-95 מביתה ולהעבירה לבית אבות בניגוד לרצונה. נקווה כי הרצון לבניית תכנית אב לאומית תסייע במציאת פתרונות גם לאוכלוסייה המזדקנת שהכנסותיה מועטות ולא מספיקות לתשלום מטפלת צמודה, אך מעדיפה להמשיך ולהתגורר בבית ולא לשנות את אורח חייה במידת האפשר.

מסע לעיירות חבל פּוֹלִיָה

אילנה זבירין

אודה ואתוודה - לא נסעתי לפּוֹלִיָה (דרום איטליה) בגלל הנקודה היהודית, אלא כדי לראות את אתרי אונסק"ו הקשורים למגורים המיוחדים במערות ובכיפות הפעמון של בני המקום. על הקשר של דרום איטליה ליהדות ידעתי כמובן, מאזכורה של העיר בארי בתולדות ההעפלה וריכוז שארית הפליטה שם לפני עלייתם בסירות רעועות בדרך לארץ ישראל.

אזור "הבושה של איטליה"

והנה - יום שלם ויותר טיילנו בקצה הדרומי ביותר של עקב המגף האיטלקי וכמו נייערו לתחייה פרקים מתולדות יהדות אירופה, שארית הפליטה, שמצאו מפלט בכפריה השלווים והמרוחקים של חבלי ארץ פוליה והבזיליקתה שלה לאחר שנות המלחמה, השואה, הרעב, הנדודים וההצלה. באיטליה בכלל, שהו במחנות אלו עשרות אלפי יהודים משארית הפליטה לפני שעלו לישראל באניות המעפילים, או פנו לארצות הים, בעיקר לאמריקה. באזור שבו ביקרנו שהו כמה אלפי פליטים

יהודיים. אזור העקב הדרומי נבחר למטרה זו בעיקר בגלל שתי סיבות - בידודו מכל מרכז עירוני גדול, למנוע הלשנות והפרעה, וקרבתו לנתיבים הימיים. אזור פוליה והבזיליקתה שלה היה כל כך מבודד גיאוגרפית, פוליטית וכלכלית משאר חבלי איטליה עד ששלחו אליו גולים פוליטיים ל"הרחקה". על אזור זה, שאליו הוגלה הרופא והסופר היהודי קרלו לוי בשנות ה-40 של המאה ה-20, הוא כתב את ספרו ה"בושה של איטליה".

וילות לפליטים היהודיים

באזור זה הוקמו מחנות להתאוששות. הוקמו מוסדות בדוגמת הקיבוץ, כיתות לימוד, בית חולים, וניתן חינוך בדומה למה שהיה נהוג אז לצעירים בארץ ישראל טרום המדינה. למחנה בעיירה סנטה מריה דל לאוקה הגיעו גם כ-120 ילדים ללא משפחות. היה קשה ללמד אותם סדר יום, לימודים, משמעת, כללי ניקיון. ילדים אלו שרדו את מוראות המלחמה. הפליטים קיבלו עזרה כלכלית ממוסדות שונים. נשלחו אליהם שליחים מהארץ ללימוד עברית והתארגנות חברתית. בני האזור גויסו לעזרה. אנשים מהאזור העני שמחו לקבל הכנסה נוספת בעבודות ניקיון, שיפוץ מבנים,

סאנטה מריה דל באניו

בישול ועזרה בבית החולים - במשכורות נדיבות ששולמו להם. במחנה הוקמו קבוצות ספורט, קיימו טקסי נישואין, חלק מהצעירים היהודיים התנדבו לעבודות בציר וקציר בעונות הבוערות וכך נטמעו בין צעירי הסביבה. הכפריים בדרום איטליה היו אמנם בעלי תפיסה פשיסטית אבל לא אנטישמיים. ומלבד זאת - פתאום נפלה להם הכנסה נוספת. באזור היפהפה, ליד מפרצוני הים, באזור שהיה אז מבודד מאוד, מכל מרכזי תרבות וחברה באיטליה, נהגו לנפוש משפחות עשירות שבנו וילות מפוארות ומבודדות. אלה הופקעו, ע"י אונרר"א תמורת תשלום מפולפל, לטובת שיכונם של הפליטים. ביקרנו בכמה וילות כאלו, שבחלקן גרים היום הבעלים המקוריים. הם הסכימו לביקורים של אורחים כמונו, ולא נדבר על התמורה...

רחוב גולדה מאיר

סיוורנו עבר דרך ארבע עיירות: סנטה מריה די לאוקה, סנטה צ'זריה, סנטה מריה דל באניו וטריקזה. העניין המחודש בעיירות אלו עלה ע"י שלוש נשים שנולדו בבית החולים בסנטה מריה דל לאוקה בשנים 7-1945, בנות לניצולי שואה שהחליטו לבקר במקום. הן ביקשו לפגוש אנשים העשויים להכיר את הוריהם ולספר על כך בסרט תיעודי שהופק ע"י פרופ' יעל קציר. הסרט, אגב ניתן לצפייה ביו-טיוב והופק לפני כמה שנים

המוזיאון בסנטה מריה דל באניו

בלבד. אפשר עוד לראות את שרידי מבני בית החולים שבו נולדו כמה מאות תינוקות במהלך שלוש שנות תפעולו. המוזיאון הקטנטן שהוקם לפני כמה שנים בעיירה סנטה מאריה דל באניו משמר מעט מהממצאים שנותרו: ציורי קיר של אמן יהודי על חוויותיו באזור וזיכרונותיו משנות המלחמה, וכן מעט מאוד חפצים שנשארו ושנתרמו ע"י משפחות

הניצולים מישראל. בנין המוזיאון חדש ומרשים, אך הוא אינו מוזיאון בעל שיעור קומה כמו מוזיאונים דומים בעולם. למרות זאת השאיר על קבוצתנו הקטנה רושם עצום כיוון שהוקם ומשומר ע"י בני המקום. בביקורנו שם היו גם תיירים יפנים וגם קבוצת ילדים איטלקיים. בעיירה זו מצאנו גם שלטי רחוב ע"ש אנה פרנק וגולדה מאיר.

רחוב גולדה מאיר בעיירה

בעיירה אחרת שימרו בבית קפה מקומי כתובות בעברית שנכתבו ע"י חניכי ההגנה. גם זה ריגש אותנו, כי מה חובתו של בעל בית קפה קטן מקומי לשמר כתובת בשפה שאינו מכיר? תמורת קפוצ'ינו, ניתן לנו לשבת ליד הכתובת ששובשה

כתובת עברית שנשתמרה באחד מבתי הקפה

בשימור לא זהיר.

זיכרון לבית כנסת מן המאה ה-13

בעיר לצ'ה, שאליה נסענו בעיקר להתרשם ממבני הבארוק היפים שלה, ביקרנו במוזיאון יהודי קטנטן נוסף. שם צפינו בסרט הנזכר. שם גם קיבלנו הדרכה טובה באנגלית על חיי היהודים בלצ'ה במאה ה-11. לרובנו בקבוצה הישראלית ההסברים והממצאים לא חדשים. אבל לא היה מי שלא התרגש. כיצד בעיירה קטנה מוצאים לנכון לשמר תרבות של עם אחר, להשקיע בהדרכה, להחזיק צוות... כמה הרגשנו שחשוב היה לבקר ולעזור גם אנחנו ולתת חיזוק לעובדי המקום. עיר קטנה אחרת, טראני, הייתה ידועה כמרכז יהודי במאות ה-12 וה-13. על עיר זו כתב הנוסע היהודי הנודע בנימין מטודלה, והזכיר אותה גם רבנו תם. עד היום נשמרת שם השכונה ה"יהודית" ויש לוחיות זיכרון לבתי כנסת שאבדו.

לוחית הזיכרון לבית הכנסת מן המאה ה-13

הם באו ארצה עוד לפני הסערה

רות חשמונאי

מקובל לקשור את העלייה החמישית לעליית היקים שהחלה ב-1933 כאשר הבחינו שאינם רצויים בארצות מולדתם, גרמניה, אוסטריה וצ'כיה. אלא שתנועת-נוער שהפכה לימים לתנועה ציונית עם מכוונות עלייה לפלשתינה נוסדה בגרמניה כבר בשנת 1912. הייתה זאת תנועת הנוער "בלאו ווייס" (כחול לבן). התנועה הוקמה כדי לתת לנוער היהודי מסגרת אלטרנטיבית לתנועות הנוער בגרמניה אשר לא קבלו יהודים לשורותיהם. והערה אקטואלית: בית החרושת לתרופות "טבע" הוקם ב-1935 ע"י בוגר תנועת הנוער "בלאו-וייס", גינטר פרידלנדר בשכונת בית וגן בירושלים.

מחנה בלאו ווייס בגרמניה

בתחילה רק פעילות ספורטיבית

ההורים שלחו את ילדיהם ל'בלאו-וייס' כדי שיטיילו ויעסקו בפעילויות ספורטיביות ללא כל קשר לציונות. רק בשנות העשרים המוקדמות ועם הקמת התנועה 'תכלת לבן' ב-1922 בצ'כוסלובקיה ובאוסטריה, אמצו שתי תנועות אלה את האידיאולוגיה הציונית ועודדו את הצעירים להתכונן לעלייה ולהכשיר את עצמם לעבודות בחקלאות ובמלאכות אחרות. רוב הנערים והנערות בתנועות נוער אלה באו ממשפחות מתבוללות. רבים מבין היהודים בגרמניה ובאוסטריה לא דבקו בדת ולא במסורת היהודית, הם ראו עצמם כגרמנים, או אוסטרים.

גם אלה ששמרו על מסורת דתית, קנו השכלה ונהלו חיי עבודה מפרנסת כאזרחים מן השורה.

הנוער בעד, ההורים נגד

אבי, פאול קרקואר, (יליד 1903) היה חבר בתנועת נוער כזאת בווינה. קבוצתו החליטה לעלות ולהקים בתי מלאכה ניידים בארץ. הם יצאו להכשרה בגרמניה שם למדו בבתי חרושת ובבתי מלאכה מלאכות מקצועיות (אומנויות –

חניכי "בלאו וייס" לאחר הגיעם ארצה

מייסטריזם) כדי שישימשו אותם בפלשתינה לפיתוח התשתיות השונות ולהקמת המדינה. הורי הנערים והנערות ששלחו את ילדיהם ל'בלאו-וייס' הביעו התנגדות למגמה המסתמנת, לפיה נשבו ילדיהם לציונות. הם התנגדו לאלה אשר בקשו לעלות לארץ ישראל בטרם השלימו לימודים גבוהים. כך נהגו גם הורי אבי (סבתי וסבי). שני בנים נענו להורים. אולם אבי החליט להגשים את ציוניותו. כעבור שנים מעטות, נהנו ההורים והפיקו תועלת רבה מהבן הסורר אשר הכין להם קרקע נוחה לנחיתה בארץ.

אבא פיתה את אמא

ב-1925 (כלומר שמונה שנים טרם עליית הנאצים לשלטון בגרמניה) הגיעה קבוצתו של אבי לפלשתינה. הפרויקט המקורי לא צלח אבל הם פנו להגשים את רעיונם בייסוד תשתיות לתעשייה ולמלאכה. היו ביניהם מי שהקימו בארץ-ישראל תעשיית אלומיניום, נחושת, דודי חשמל וכדומה ואחרים לימדו וניהלו את בית הספר המקצועי שליד הטכניון. ב-1930 באה חבורה אחרת של יהודים ויהודיות מגרמניה לתור את ארץ-ישראל. ביניהם הייתה גם אמי, אדית לדרמן (ילידת 1905). פאול שתמיד אהב נשים ונשים אהבו אותו, זיהה את הפוטנציאל המיוחד והתאהב באדית. אדית חזרה עם חבריה לברלין עד שבא פאול אחריה ופיתה אותה לחזור אתו לחיפה. הם מיהרו להתייצב ברבנות שברחוב ארלזורוב להינשא ולהביא ילדים להגדלת היישוב היהודי בארץ-ישראל.

מבצע סבתא

ביולי 1933 (חצי שנה לאחר עליית היטלר לשלטון ושלושה חודשים לאחר החרם הראשון על בתי העסק של היהודים בגרמניה) לכבוד הולדת הבן הבכור של הורי, גבריאל, הגיעה אמא של אדית (סבתי) לביקור קצר כדי לעזור לאמי לאחר ההולדה. היא התכוונה לחזור לאחר זמן מה לגרמניה. השמחה בחיפה הייתה גדולה. אלא שבברלין, הרייכסטג כבר נשרף והקנצלר היטלר כבר הקים את הגסטאפו במטרה להפוך את הדמוקרטיה הגרמנית לדיקטטורת האימה. אדית ופאול קרעו לגזרים את כרטיס החזרה לברלין של סבתא לדרמן והיא נשארה בחיפה. כלומר, גם היא, כמו רבים אחרים, עדיין לא הפנימה אז את עוצמת האיום הקיומי על היהודים תחת שלטונו של היטלר. היקים בארצות מרכז-אירופה לא הכחישו את יהדותם ואילו נאמנותם ללאומיות ארצות מולדתם הייתה מוחלטת. ההיסטוריה לימדה שלא כך ראו אותם בני העמים שלתוכם התבוללו.

זיכרונות מחיפה 1948

אורי אוסטרייכר

הדוד קלמן מסתתר על הגג. הבריטים מחפשים אותו בגלל שזרק פצצה באיזשהו מקום. ביום הוא יושב אצל גולדה ושותה תה. בלילה נכנס לישון במחבוא הסודי שלנו- חבורת הילדים - שבנינו מקרשי הסוכה של הרב. הקרשים, מיום שאני זוכר את עצמי היו שעונים אל קיר חדר המדרגות עד שחוברו מחדש לסוכה בחג. כך, לשמחתנו, וביחד עם הילדים של הרב, בנינו מחבוא מסתור לקבוצה סודית שקראנו לה "ציון" מפני שהילדים של הרב רצו כך והם היו הרוב. היתה שם כסת ישנה שעליה יכולנו להתרווח ולדמיין מעשי גבורה ותוך כדי להשגיח שהבריטים לא יכנסו לחצר, פתאום.

הגג פרש לפנינו את הנוף מבתי הזיקוק ועד ראש הנקרה המלבין בקצה האופק וממנו לימין התכרבלו זה על זה הרי הגליל. בקצה הגג השני, צמרת עץ התאנה עברה את הכרכוב. אותה התאנה שנשברה לשניים כשאבא טיפס עליה לקטוף תאנים וקפץ ברגע האחרון לגג. אח"כ אבא חיבר את השברים וקשר בחוט ברזל. אבא היה חזק מאד, אלוף ספורט בווינה, התאבקות וכדורגל משהו כמו "הכח וינה". מישהו אחר היה נופל עם העץ.

בעיקר הדליק אותנו מראה הנמל עם האוניות הנכנסות ויוצאות וכל שרידי אוניות המעפילים שנקשרו לשובר הגלים. במפרץ עצמו עגנו אוניות המלחמה הגדולות. אמא פחדה להרשות לנו לשחק בצד עם המעקה הנמוך. בצד של הרב היה המעקה הגבוה ושם גם בנינו את המחבוא, אלא שסוליות הנעליים המסומרות עם הברזלים בפינות דפקו לגב' גרסטנפלד על הראש והיא הייתה עולה עם מטאטא לסלק אותנו. קראנו לה "המשוגעת".

בצד שלנו אמא וגולדה היו תולות כביסה. הדוד הענקי עמד ליד הקיר. פעם עודד ויונה הפכו אותו והתחבאו בתוכו כשהיה נדמה שהבריטים עולים לגג אחרי שזרקו עליהם זיתים, במעלה רחוב בלפור. לגדולים היתה שיטה יותר מתוחכמת. צינצנת לבניה קשורה בחוט מדוד למרכז הכביש בדיוק, אלא שהשיטה הזו התאימה לרחוב תל חי השטוח. הדירה שלנו, שמונה נפשות, שתי משפחות, מטבח אחד ואמבטיה אחת לכולם. דוד עצים לחימום מים ביום שישי. האסלה צופה לאש ואפשר לדאוג לפרנסה בעצים או בקוביות שנאספו מהנגריה. עד שריפתן שמשו לבניית טירות ומצודות במרפסת ביחד עם חיילי העופרת. האש בתנור היתה מדליקה את דמיוני בישיבה על האסלה עד שכולם היו דופקים על הדלת הסגורה בו. פעם יצא מתוך האש תיקן ענק לבן כולו. צרחתי כמו משוגע. אבא פרץ את הדלת והחטיף לי כהוגן. הוא לא ראה את התיקן הלבן שהסתלק בינתיים.

המרפסת שלנו הייתה מול זו של הרב שהייתה עמוסת כביסה תמיד. בין שתי המרפסות צמח עץ הזית הזקן שעכברושים היו מטפסים עליו עד אלינו. המדרגות התחילו מהחצר עצמה. שביל מוגבה הוליך מהרחוב. החצר היתה כל עולמנו. בחורף אגם בוץ ענקי שלא היטיב איתנו הילדים ביחוד עם אלו שנעליהם היו חתוכות בחרטומן להרוויח עוד שנה את כף הרגל הגדלה. יום אחד ציפו את החצר באספלט והסיוט נגמר. עכשיו היה אפשר לשחק בלי פחד מ"המשוגעת" שהרעש הפריע לה תמיד ושפכה עלינו מים. הגדולים ציירו עיגול

בגיר על קיר המכבסה שנכנס לגור בה "הדוד הטוב". זה היה הסל לקלוע. מהמכבסה נמשכה גדר שעליה גדל שיח יסמין משכר שאפשר היה לרכב עליו ובעונה למצוץ את הצוף מהפרחים. כשהגדולים היו משחקים כל הקטנים גורשו לאחורי הבית סביב התאנה הגדולה. שם גם גידלנו את הצבים שאספנו מההר. הגדולים היו בתנועת נוער. חולצות כחולות בימי החול וחולצה רוסית בשישי ושבת. כמה יפים היו, מעוררי קנאה. אבא שעבד בבתי המלאכה של הרכבת הפסיק לעבוד שם אחרי שהערבים הרגו את כל העובדים היהודים. אבא ניצל כי הערבי שישב לידו בהסעה דחף אותו החוצה מהקרונית בחליסה אחרי שלחש והזהיר אותו שלא להמשיך. אבא אהב את העבודה ברכבת עוד מהתקופה שעבד עם רוטנברג בנהריים, והקפיד שלא להחסיר יום. אמא לא נתנה לו אפילו לחשוב על חזרה והוא מצא עבודה כמדריך בביה"ס המקצועי. זה לא הספיק לנו ושוב מצא עבודה בחרטות אצל בלאו ברחוב סטנטון. ירדתי איתו פעם אחת אח"כ אמא לא הרשתה. אז נלוויתי אליו כשהלך לייצר אקדחים עבור ההגנה, במרתף ברחוב החלוץ. בדרך היינו עוברים עמדת שקים גדולה שנשמרה ע"י "הכלניות". משום מה הם היו מאד חביבים אליי תמיד. בזמן שהיה צורך, כשהגיעה אונית גירוש מעפילים, ההגנה היתה פוקדת על אבא לעמוד בצומת בלפור - מסדה, ליד מגדל המים ולהסיט את התנועה המעטה שהייתה לכוון הנמל כדי לחסום משהו שמה. כשלא עבד או כשנהיה מסוכן בסטנטון ישב בנגריה של שטרודלר שבמקלט ושיחק שחמט. שטרודלר בנה ספינה ענקית בסטנטון וגילה שלא יוכל להוציא אותה בלי להרוס את קשת הכניסה לחצר. הסירה עמדה שם גם לאחר המלחמה אלא שנסתמה בגרוטאות ובזבל.

באותם הימים היה קשה לכולם. בערב שבת אחד אבא הביא הביתה ענק בלונדיני שזוף. זה היה תום, מלח אוסטרלי שחיפש מישהו בהדר ואבא מצא אותו. אמא כמעט התעלפה. מה תגיש לאורח? חוץ מתה וחלה לא היה כלום בבית. ישבנו לשולחן השבת, חלה פרוסה ותה. אנחנו הילדים מוקסמים. תום חייכן וחברותי. כזה ענק. פתאום קם ויצא. אמא נשברה בפראות וירדה

רחוב הרצל 1947

רצח על אבא המסכן וכולנו הלכנו לישון במיטות המתקפלות שנמשכו מהקיר. לפנות בוקר שבת דפיקות בדלת. הלכתי לפתוח, בטח מחפשים את קלמן. בדלת עמד תום מזיע ואדום כולו. ביד אחת מחזיק שוק פרה שלם, קפוא, עטוף ביוטה ובזרועו השניה קופסת פח גלילית עצומה מלאה קפה. חלום ליל קיץ משוגע. מתחילה התרוצצות בין הבתים. אבא שלח אותי לרב לדווח. חושך בחוץ, הרב הרדום והרבנית מקשיבים לסיפור. הרב חושב ומחליט תחלקו למי שצריך אבל בשקט גמור. כך ניסרו אבא והשכן את הבשר לחלקים כאלו שניתן יהיה לשמור במקררי הקרח ואני מדדתי כוס קפה ריחני אמיתי. האורות סביב החצר בכל הבתים נדלקו דירה אחרי דירה. פיז'מות, חלוקים ותחתונים צצו מכל מקום. בבוקר הכל נגמר. תום שצפה

במתרחש כלא מאמין נפרד. הוא לא יוכל לשכוח. כנראה שגם אנחנו וכל השכנים לא ישכחו. הרבה לפני שנהיה מתוח ועשן שריפות נראה מהגג - החצר הייתה שוקקת חיים לפי הסדר שלה כמין יצור קדמוני טוב לב הנותן להשתעשע על גבו. בבקרים היה מגיע יהודה הדייג מסירקין ומכריז על מה שבסליו. כל הקודמת זוכה חוץ מאלו ששמר עבורן. לפעמים הייתי הולך לרב לבדוק תרנגולת לאחר השחיטה אצל השוחט ברחוב מסדה. הרב בדק בקפידה תמיד, חוזר לספרים ובודק שוב. תמיד מאשר, ידע היטב מה המצב אצל כולם. אל הרב של החסידים לא הלכנו. תמיד היו שם הלולות ושיכורים. בצהריים היו באות שתי ערביות להחליף כוס סוכר בכוס אורז. יושבות תמיד בסוף השביל מהרחוב. אחה"צ לסירוגין כשמזג האוויר הרשה היו באים אדון אנגל ואדון פומפריניקל, שזה לא היה שמו בדיוק אבל דומה, רוכלים בסדקית וקונפקציה וכל מה שצריך לאמא. בעיקר באו לשתות תה ולדבר. בערב, בערב היה מגיע "הרביד" כך אמא קראה לו. מלווה בריבית פולני שרשם הכל בפנקס השחור שלו. לפעמים הביא את אמא לבכי עם דמעות ממש. לפומפריניקל היו גם "פרסים" דמויות מהאגדות מצופות בשכבות עבות של לכה. אמא הבטיחה שאם נהיה ילדים טובים נצחצח נעליים ונציג אותן בחלון- יבוא מלאך ויתן לנו "פרסים". ניסינו וזה עבד! אפשר להיות ילדים טובים ולקבל פרס. כך עד שגילינו שההפתעות ממוחזרות וחזרנו להיות פרועים. אצל יורם נכנס כדור (רובה) למרפסת ועשה חור בקיר. התפעלנו כל הילדים. ניסינו במסמר לחורר חור כזה גם אצלנו במרפסת, לא משנה שהבית ממול בדיוק היה של שמחה. יורם גר בבית השכן בקומה העליונה. אבא שלו היה רופא שיניים. פעם בזמן העוצר תלה דגל ישראל במרפסת. בריטי אחד ירה רקטה אדומה לחלון הקליניקה שלהם. החלון האיר כולו באור אדום נפלא לעינינו המשתאות. בקומת הקרקע גר המאירי. היו לו שתי בנות שנקראו בשמות הלקוחים מסיפור המחתרת בזיכרון יעקב- שרה ונילי. היה עסקן של "המזרחי" ותמיד בחליפה אפורה ומגבעת. פעם תפסתי אותו מוריד את העוגה של גולדה שהניחה אותה לצינון במרפסת. באו לו אורחים פתאום. המאירי נשלח לאמריקה, שליחות ציונית, עם כולם. גם האלמנה הצ'כית ממול, עזבה לאמריקה, כשהתחילו העניינים, יריות והתפוצצויות- היה יותר מדי בשבילה. הספיק לה מה שעברה באירופה. אמא קנתה ממנה המון קריסטלים וכאלו.

אבא היה בהגנה. רוב הזמן היה לבוש בגדי עבודה. פעם ישב בכלא עכו בגלל שחבט בפרצופו של שוטר ערבי. חוטר ישי, העו"ד, שחרר אותו עם אף שבור מהמכות שקיבל שם. בסוף רצו לתת לנו בית שלם בשכונה הגרמנית. אמא פחדה ולא הסכימה. מאיר החבר האהוב של אחי גדעון נהרג. הם היו בני 16 כששלחו אותם לתלות כרוזים- "זהירות,

רחוב החלוץ עם גמר בניין האמפיתיאטרון 1928

האויב רואה אותך!" אז האויב ראה אותם וירה עליהם. מאיר נהרג מיד. גדעון לא היה יכול לדבר הרבה זמן. לדירה של המאירי באו "מעפילים". אבא אמא וילדה. האבא נראה זקן ועייף. האימא מקושטת וצבועה. תמיד לא בבית. השכנים לחשו שיש לה חברים קצינים במועדונים. האבא היה עם הילדה בבית. לא היו לה חברות וילידים היתה מראה את התחתונים מתי שרצו. גם לחדר המכבסה נכנס "מעפיל"- הדוד "טוב". קראנו לו כך כי זה כל מה שיכול היה להגיד בעברית "טוב, טוב". למשפחת שטוק בא ילד מגרמניה. קראנו לו "חדשי" כי

העיר התחתית לכיוון יוחנן הקדוש 1946

חוץ מגרמנית ואנגלית לא ידע לדבר אתנו. בינתיים, השנה לא נסענו "לקבל צבע" אצל המשפחה בקרית חיים. אהבנו להסתובב יחפים בחול שלהם. כשהתחילו לשים רשתות מגן בחלונות האוטובוסים, אמא לא הסכימה שניסע. הנסיעות בשבת לאכול שניצל ונקניקיות בנהריה הפסיקו מזמן כל כך ששכחנו מהן.

בגלל המצב באה משפחה

חדשה מיבניאל. אמא עבדה שם בהכשרה ומיד התיידדה עם גלילה ואני עם הבן יורי שהיה קטן ממני והשגחתי עליו. הם גרו בבית של מילר הסייד שהיה שומר את הסולם שלו ואת פחי הסיד על קיר המכבסה מאחור. הייתי צריך להזהיר את יורי שלא לעבור בדיוק מתחת למרפסת של "המשוגעת" שלא תשפוך עליו מים. אבל קצת הלאה, בכניסה למטבח של שרה "התורכיה" היה כבר בטוח ותמיד אפשר לקבל אצלה כל מיני עוגיות שאפתה. בעלה, משה, היה נהג מונית וכשקיבל כדור בירך באנו כולנו לביה"ח רוטשילד לבקר אותו.

בבית שלנו מתחתינו גר שמואלי. אבא קרא לו "מוותיקי הישוב". נולד בארץ ועבד בחברת החשמל. לבת שלו, לוסיה, הייתי מביא חבורות של "הרומן הזעיר" מדוכן העיתונים של מגדל המים. לוסיה הייתה יפה מאד. אמא שלה לעומתה הייתה עצבנית וצעקנית, מפלצת. החזיקו בשתי כלבות לבנות. אחת נושכת ואחת לא. שמואלי רצה שאצייר אותו אחרי שכל כך הצלחתי לצייר את השכנה לאל"ה. אבל לא יצא לי טוב. בבקרים בדרך לטכניון היה עובר ברוב חשיבות לאורך השביל האדריכל גרסטנפלד. לבוש מעיל קורדרוי חום ומעשן מקטרת. לחשוב שאשתו היא המשוגעת מהגג והוא כזה מכובד. גם המנהל יונגרמן לא נראה הרבה. אבא לפני שנים אסף את הבת שלו מהרחוב בלילה בגלל שלא רצתה לחזור. נתנו לה לישון אצלנו בדירה. שמענו שלא עבר הרבה זמן וטיפלו בה ב"בלומנטל".

בסוף החורף הבנו שמשוה קורה. שיירות ירדו מהכרמל ואנחנו לא זרקנו עליהם זיתים. קלמן חזר לדירה שלו בבת-גלים. מחיפה סולקו הערבים וראינו מהגג איך מפוצצים להם את הבתים בבורג'. המון בחורים התרכזו בחצר הטכניון מחכים למשאיות ואוטובוסים שייקחו אותם. הלכנו לראות אותם מהגדר של דר.

המבורגר, הרופא של כל הילדים, שהייתה ממול. השכנים דיברו שהבריטים עוזבים בקרוב ותהיה לנו מדינה. יופי, נהיה חופשים ומאושרים. בבוקר אחד כשהשכנות ישבו על גדר הבטון בחצר באו שני אנשים וחיפשו את שמואלי. אשתו פרצה בצעקות נוראות ורצה במעלה המדרגות לדירה. זה היה בשביל איתמר הבן שנפל. עד היום שומע את הבכי מאריק מאריק. אחרי זה לא ראינו אותה ואת לוסייה יותר. שמואלי התכווץ לבדו בדירה.

הראשון במאי 1930 באמפיתיאטרון הפתוח

שמחה אותה לי מהמרפסת שגם הבן של השכנים ממול, יהודה, נהרג. היתה להם מרפסת ענקית סביב כל הדירה ותמיד תריסי העץ היו פתוחים לרווחה. עכשיו הכל נסגר ושקט מוזר שרר שם. הם גרו מעל לסייד מילר ויהודה היה מהגדולים הטובים שלא גרש אותנו הקטנים כששיחק כדורסל עם עיגול הגיר שעל קיר המכבסה. הבן של מילר הסייד, איציק, חזר משותק. נפצע בגב. איציק היה כל כך יפה, שזוף עם שפם מחודד. גם הוא מהגדולים הטובים. באתי אליו עוד זמן מה. ניסה להסתדר עם קביים. בסוף לקח את הסולם בין המרפסת שלו והגג של המכבסה, קשר חבל והפיל עצמו למטה.

המאירי בא לביקור. שרה ונילי סיפרו לנו על אמריקה ושהם יעברו לגור בכרמל. עמדנו ודיברנו מתחת למרפסת שממנה המאירי לקח את העוגה של גולדה. טרומן היה הנשיא באמריקה ושרה ידעה הרבה עליו. לי הוא לא אמר כלום רק חשבתי שגם אנחנו נעבור בקרוב לרחוב בר גיורא. מתחתנו החצר שקטה, מאוד שקטה. האספלט ששקע כי לא חידשו אותו חשף אבנים וסלעים שהיו שם קודם. כעבור שנים באתי לראות שוב את המקום והוא קטן מאוד. גם שיח היסמין מת. חזרתי לשם עוד פעם אחת להלוויה של גולדה. המסך ירד. התיאטרון כיבה אורות, השחקנים נעלמו. רק הד קריאת האזהרה- לברוח, המשוגעת שופכת מים- מסתובב בחלל וחוזר מכל הבתים שעומדים סביב לחצר שהייתה פעם עולם מלא.

הקלידה: תם נבט

אורי אוסטרייכר, יליד חיפה, בן להורים יקים שעלו ארצה בשנות ה-30 היה שנים רבות איש ים. כיום הוא פעיל כמתנדב בארגון יוצאי מרכז אירופה, סניף תל אביב.

הסטודנט היהודי שהרג את הנאצי גוסטלוף

רפי סיאנו

הכול מכירים את סיפורו של הסטודנט היהודי הרשל גרינשפן שהתנקש ב-1938 בקונסול גרמני כמעשה מחאה ונקם על גירוש הוריו מגרמניה ושימש במעשהו אמתלה לפוגרום נובמבר ("ליל הבדולח"). פחות מוכר סיפורו של דוד פרנקפורטר. ב-4 בפברואר 1936 ירה סטודנט יהודי בשם דוד פרנקפורטר במנהיג הגרמני-נאצי וילהלם גוסטלוף (Gustloff) שנתמנה לתפקיד המושל העתידי של שווייץ. מקום הרצח היה דאבוס, עיירת קיט ותיירות, שחלק מתושביה הגיעו אליה כדי למצוא בה מזור למחלת השחפת. בין מבקשיי המרפא היה גוסטלוף ואתו מאות גרמנים אשר הטביעו חותמם באופן ניכר על העיירה.

גוסטלוף הקים ארגון כלל-שוויצרי "לשעת פקודה". הוא ניהל רישום של כל האזרחים הגרמניים ששהו בשווייץ ומנו אז כ-136,000 נפש. הוא תיעד גם את עמדתם הפוליטית. בעל בית עסק, שקיים קשרים עם גרמניה, היה צפוי להיחקר ולקבל אישור או סירוב מגוסטלוף. אין ספק: גוסטלוף הכין את שווייץ לקראת סיפוחה אל הרייך הגרמני.

המנהיג הנאצי "מוצא להורג"

דוד פרנקפורטר

דוד פרנקפורטר, יליד העיר סובוטיקה שבסרביה, בנו של הרב הראשי היה סטודנט לרפואה. בגלל האנטישמיות הגואה עזב את גרמניה ובא להשלים את לימודיו בברן שבשווייץ. הוא התקשה בלימודיו בברן, שקע בדיכאון ומאס בחייו. הוא ביקש לשלוח יד בנפשו, אך רצה לעשות מעשה למען היהודים. למיטב הבנתו, רצח גוסטלוף היווה אות

לעולם להתעורר מאדישותו כלפי גורל היהודים בגרמניה, לצד הפניית אצבע מאשימה כלפי הפעילות החתרנית של הנאצים נגד שווייץ. הוא רכש אקדח ושישה כדורים ונסע לדאבוס, ניגש לבית הדירות בו התגורר גוסטלוף, צלצל בדלת, נכנס לדירתו וירה בו. אחרי הרצח התייצב בתחנת המשטרה המקומית והסגיר עצמו. פרנקפורטר נכלא, וחיכה למשפטו שהחל בדצמבר 1936.

שווייצים מגלים הבנה

הנאצים הפכו את גוסטלוף לגיבור לאומי. רכבת מיוחדת הובילה את ארון הקבורה לעירו שוורין (Schwerin) שבצפון גרמניה, והיטלר בכבודו ובעצמו נשא הספד לזכרו. לפי התעמולה הנאצית הרצח הוא פרי קנוניה יהודית ותוצאה של מסע ההסתה נגד גרמניה, אשר נוהל על דפי העיתונות השוויצרית. השווייצרים נוכחו לדעת, שעד אז לא ידעו ולא העריכו נכון, מה היה כוחו של גוסטלוף ושל התנועה הנאצית תחת הנהגתו. עיתונים רבים, חוץ מהעיתונות הפשיסטית כמובן, אמנם גינו את הרצח, אך הביעו הבנה מסוימת למעשהו

של דוד פרנקפורטר. פורסם ספר ששפך אור על הרקע ממנו בא פרנקפורטר: למשפחת פרנקפורטר השתייכו רבנים ואקדמאים בעלי שם, בין היתר גם השופט העליון בארצות הברית פליקס פרנקפורטר. הספר חשף את החוויות הקשות שעברו על הסטודנט היהודי בגרמניה, ובכללן מחלת עששת העצמות, חירשות באוזן אחת ואסטמה, שמהן סבל פרנקפורטר.

היהודים מסתייגים מרצח

בקרב היהודים לא שררה תמימות דעים לגבי הפרשה, שכן התעוררו שאלות קשות: האם זה נכון לאמץ את התרבות הפשיסטית ולרצוח יריב? האם זה מוסרי להרוג כדי לסלק צורר? האם זה טוב ליהודים? האם דוד פרנקפורטר הצליח במעשיו לעורר את דעת הקהל העולמית? האם הוא היה מונע מן הרצון לעורר את תשומת לבו של העולם כדי לעמוד במרכז ההתעניינות? האם היה שפוי בדעתו? אם פרנקפורטר חשב שמעשהו יעורר ויאחד את היהודים באופן גורף, אזי טעה טעות מרה. רוב העיתונות היהודית גינתה את הרצח. גם אביו גינה את המעשה בשעט נפש. פרנקפורטר עצמו סיפר בזיכרונותיו, שהמכתב הראשון שקיבל אחרי מעצרו היה מידי הרב של ברן: "הזדעזענו עד עומק הלב לשמע מעשה-ידיך. אתה עצמך יודע, שבכך נמצאת עובר על עיקרי אמונתנו הקדושה, האוסרת מעשה-רצח בכל צורה שהיא."

שותפות אינטרסים שווייץ גרמניה

בינתיים הציעו עשרות עורכי דין בעלי שם משווייץ ומחוצה לה את שירותיהם, כי סברו בצדק, שזו הזדמנות פז עבורם לזכות בתהילה ולהרחיב את חוג לקוחותיהם. הנהגת היהודים בשווייץ החליטה שעורך דין לא-יהודי, הד"ר אויגן קורטי (Eugen Curti), יהיה הסניגור, ולצדו יעמוד עורך דין יהודי צעיר, ד"ר פייט וילר (Veit Wyler). וילר הכיר את דוד ואת אחיו אלפונס מתקופת לימודיו בלייפציג והיה פעיל ציוני. הליגה נגד אנטישמיות שמושבה היה בפריז התגייסה להגנה על פרנקפורטר. האינטרסים של ממשלת שווייץ הצטלבו בנקודה מסוימת עם האינטרס היהודי: כדי להרגיע את

הפרקליט וילר

המעצמה הגדולה בצפון, הם ביקשו לצמצם את המשפט להיבטים הפליליים ולדחוק את ההקשר הפוליטי-יהודי. הצד הגרמני ראה במשפט הזדמנות פז להוכחת התזה בדבר קנוניה עולמית שמנוהלת על ידי "יהדות העולם". לא די בכך שמאחורי פרנקפורטר לא ניצבה חזית יהודית אחידה, הדרג הפוליטי בשווייץ, שר החוץ, הבהיר לשגריר גרמניה בשווייץ, ארנסט פון ווייצקר (Weizsäcker) שלשתי המדינות מטרה משותפת, המלחמה בבולשביזם. מאחר שהנאצים טענו גם לקשר בין פרנקפורטר לקומוניזם, לפי הצופן של אותם הימים, היה פה רמז עבה לחתרנות.

עיתונות של הסתה

ב-9 בדצמבר 1936 החל המשפט בבית הדין הקנטונאלי בכור (Chur). המשפט נמשך ארבעה ימים. רק ביום השלישי ניתנה לסנגוריה אפשרות להגיד את דברה. האווירה הייתה רוויית מתח, העולם כולו עקב בדריכות אחרי הדיונים, ולראשונה הופעל קו טלפון בין דאבוס לארה"ב, לשירות העיתונאים. בראש העיתונאים הגרמנים עמד נציג הביטאון הנאצי הנודע לשמצה 'משמר העם' (Völkischer Beobachter). באולם המשפט ישבו מעל ארבעים עיתונאים גרמנים. כשכנסה אלמנת גוסטלוף, הם, ואתם גם נשיא בית המשפט, קמו על רגליהם והצדיעו במועל יד. העיתונות השוויצרית כינתה את המחזה "מביש".

ה-Völkischer Beobachter פרסם כותרת: "היריות בדאבוס - האשמה נגד יהדות העולם". עיתון מוביל בציריך כתב "...עיתונות כזאת לא חווינו אפילו כאשר היטלר הפך לקנצלר של הרייך, כשהרייכסטאג בער,

דוד פרנקפורטר בבית המשפט

כשצבא גרמניה השתלט על הריינלנד... " בית המשפט אסר על צילום והסרטה באולם המשפט, אך הגרמנים הפרו את הפקודה.

הטיית משפט

כדי לצמצם את ההיבט הפוליטי מנע בית המשפט מהסניגוריה הבאת עדים שרצו לדווח על מחנות ריכוז, רדיפות, החרמות והשפלות שנגרמו ליהודי גרמניה. חברי פרלמנטים שווייצריים, שהיו אמורים להעיד על פעולות גוסטלוף, לא הורשו להופיע. אפילו עדויות של פרקליטות המדינה, המאשרות את פעולות העוינות של הנרצח נדחו על הסף. העיתונות הנאצית הביעה שביעות רצון מסיכומי התביעה: "מדובר ברצח בכוונה תחילה. היה תכנון מדוקדק. אי-הצדק, שכביכול, נעשה ליהודים בגרמניה, איננו מצדיק את המעשה... המאורעות בגרמניה לא פגעו בפרנקפורטר אישית... גם פעילות גוסטלוף אינה יכולה להוות סיבה... פרקליט התביעה טען שהמניע לרצח היה רצונו של הנאשם לעמוד במרכז העניינים". היריות שירה פרנקפורטר היו מכוונות נגד המשטר ולא נגד גוסטלוף אישית, הרי הוא כלל לא הכיר אותו. "הרגתי את גוסטלוף, כי יהודי אני", היו דבריו של העצור בחקירה הראשונית. על דוד פרנקפורטר נגזר עונש מאסר של 18 שנים וגירוש לעולמים משווייץ. דרישת הקטגוריה התקבלה במלואה. מדיניות ההפחדה והתעמולה של הנאצים השיגה את מטרתה.

ריצוי העונש הציל את חייו

מאמר, שכתב עיתונאי יהודי עם תום המשפט, הסתיים באפילוג: "גזר הדין הוא קשה אך הוא מפיג את המתח הפוליטי. העולם עומד לשכוח את דוד פרנקפורטר בתאו כמו שהוא שוכח את הרדיפות ואת דיכוי היהודים. המניעים של פרנקפורטר הם התקוממות נגד העוול שנעשה ליהודים. פרנקפורטר הוא קורבן טועה של גורל היהודים בימינו. את מעשיו אנו דוחים, כי כיהודים אנו נגד אלימות. בשבילנו, היהודים, יש רק דרך אמת, והיא לבנות את ארץ-ישראל בה ישררו צדק, אהבת שלום ואמונה בהתקדמות האנושות. רק כוחות מוסריים יכולים לגבור על אלימות. בלי אמונה זאת, אנו היהודים, נתייאש." הישיבה בכלא השווייצרי הצילה למעשה את חייו מציפורני הנאצים בגרמניה. בתום מלחמת העולם השנייה, לאחר שריצה תשע שנות מאסר, כלומר מחצית מהעונש שנגזר עליו, שוחרר מהכלא. השחרור נעשה הודות לצו חנינה.

ה"נקם" של דוד פרנקפורטר

פרנקפורטר עלה ארצה עם אשרת כניסה לארץ-ישראל המנדטורית (סרטיפיקט) שהונפק לסנגורו עו"ד וילר. לאחר קום המדינה היה לפקיד במחלקת הרכש של משרד הביטחון. בעיני יהודים רבים, לא נתפס

דוד פרנקפורטר במשרד הביטחון בארץ

פרנקפורטר כגיבור שהסב את תשומת-לב העולם לרדיפות היהודים בגרמניה. הוא היה מודע לכך, ובספר אוטוביוגרפי בשם "נקם" שכתב לאחר הגעתו ארצה, ניסה להנחיל את נקודת ראותו, לתקן את התמונה ולהציג את מעשהו ברוח הציפיות של הקרובים לו. בשנת 1969 בוטל הצו האוסר את כניסתו לשווייץ, והוא ביקר את מכריו שם. דוד פרנקפורטר מת ב-1982 בגיל 73. ראש ממשלת ישראל דאז, מנחם בגין, ראה לנכון להשתתף בהלווייתו.

על בוואריה ויהודיה

מאמר מחקרי מאת ד"ר האנס כריסטיאן שטיינמצר (מינכן, גרמניה)

במהלך הריסת בית בוירצבורג שבגרמניה נתגלו כ-1500 מצבות של בית קברות יהודי בן 850 שנה. המצבות מספרות את סיפור הדמים של קהילה מפוארת שנטבחה שוב ושוב עד השואה. לא הרחק משם נמצאה מצבה של גר צדק בשם אברהם בן אברהם פון מנשטיין. המשורר הירושלמי הנודע, יליד העיר ווירצבורג, יהודה עמיחי ז"ל, קיבל בעת ביקור בעיר הולדתו רסיס מהמצבה העתיקה ובהשראתו של הרסיס כתב שיר שהפך לטקסט מכונן בתולדות הקשר בן מאות השנים, בין יהודים לבין גרמניה. שם השיר:

פצצת הזמן היהודית

על שולחני יש אבן שחרות עליה "אמן", שבר אחד / ניצול מאלפי ריבוא שברי מצבות שבורות / בבתי קברות יהודיים, ואני יודע שכל השברים האלה / ממלאים עכשיו את פצצת הזמן היהודית הגדולה / עם שאר שברים ורסיסים, שברי לוחות הברית / ושברי מזבחות ושברי צלבים ומסמרי צליבה חלודים / עם שברי כלי בית וכלי קדש ושברי עצמות / ונעליים ומשקפים ואיברים מלאכותיים ושניים תותבות / וקופסות פח ריקות של רעל משמיד. כל אלה / ממלאים את פצצת הזמן היהודית עד אחרית הימים – יהודי באווריה - נוכחותם והיעלמם

היכרות עם ישראלים מחיפה

רוזוויטה והאנס כריסטיאן שטיינמצר

לפני כעשר שנים, הייתה לאשתי רוזוויטה ולי הזדמנות להכיר ולהתיידד עם קבוצה של ישראלים, רובם מחיפה, ביניהם רעיה וד"ר ירמי טילינגר. טיילנו בישראל לחוד וגם יחד עם הקבוצה הזו. לפני כתשע שנים קיבלו חלק מחברי הקבוצה את הזמנתנו לבקר במינכן, בבואריה הדרומית ובפרנקוניה תחתית, (באווריה הצפונית). הסיור התמקד בעיקר בפרנקוניה תחתית, בסביבות העיר ווירצבורג אזור בו נולדנו וגדלנו רוזוויטה ואני. באזור קיימים

עד היום שרידים רבים המעידים על נוכחות יהודית רצופה בו. רשומות היסטוריות מלמדות כי היו קהילות יהודיות רבות מאוד במרחב הכפרי של פרנקוניה תחתית. בשנות החמישים והשישים של המאה ה-20 היה פער ניכר בין נוכחותם הפיסית של השרידים הללו, בעיקר בתי קברות, לבין השתיקה הכללית סביבם. זה היה הגורם שהביא אותנו להתעניין בעברה היהודי של פרנקוניה. רעיה (טילינגר) ביקשה ממני לכתוב מאמר קצר על בתי הקברות הללו. נעתרתי לבקשתה למרות שבמקצועי אני כימאי ולא היסטוריון. הרשימה הזו עוסקת בנושא הנוכחות היהודית בפרנקוניה בהתבסס על קריאה ועל מחקר עצמאי.

יהדות פרנקוניה בימי הביניים

באווריה הצפונית, (פרנקוניה) מעולם לא השתייכה לאימפריה הרומית הקדושה, בשונה מבאווריה הדרומית ומאזור הריין. בתחילה היה האזור תחת שלטון הקלטים, אח"כ פלשו אליו שבטים גרמניים שונים. בסופו

של דבר נשלטה על ידי הפרנקים ומכאן שמה. השליטים בני השושלות המרובינגית והקרולינגית ישבו בעיר המחוז וירצבורג ובה היה גם מושב הבישוף. במאה ה-12 העניק פרידריך הראשון (ברברוסה) לבישוף מעמד של נסיך. הבישוף נשא בתוארו זה עד 1803. כך מן המאה ה-12 ועד למאה ה-19 היו הבישופים לנסיכים ושלטו בפועל באזור. בניגוד לערים המפורסמות לאורך הרין, מיינץ, וורמס, שפייר, קלן ורגנסבורג שלשפת הדנובה, בהן היו קהילות יהודיות עתיקות שראשיתן כנראה עוד באימפריה הרומית, ראשיתה של הקהילה היהודית בוירצבורג כנראה בפליטים מן הפוגרום שנערך ביהודים בערים אלה בתקופת מסע הצלב הראשון (1095). קהילה זו בוירצבורג הושמדה בחלקה הגדול בפוגרום שנערך בה בעקבות מסע הצלב השני (1147). קיים תיעוד שמי של 28 היהודים שנטבחו במסע הצלב הזה וכן סיפור מהלך המאורעות. על פי התיעוד הזה הכנסייה, הבישוף והקיסר ניסו לשווא להציל את הקורבנות מידי ההמון. בתום הפוגרום ציווה הבישוף על איסוף שרידי הנרצחים, טהרתם וקבורתם בגנו. זו היא הפעם הראשונה בה מתועדת נוכחות יהודית בוירצבורג. זו גם ראשיתו של בית קברות יהודי ענק של יהודי וירצבורג וסביבתה. בית הקברות

היה פעיל עד 1578. הקהילה התאוששה במהירות והפכה לאחת מן הקהילות הגדולות של יהדות אשכנז. רבים מבני הקהילה הגיעו למעמד חברתי גבוה. הותר ליהודים לעסוק במגוון מקצועות, להסדיר את ענייניהם המשפטיים בבתי המשפט המקומיים, לקנות ולמכור קרקע ולגור בקרב האוכלוסייה הנוצרית, אמנם בריכוז נפרד. תור הזהב של הקהילה היה במאה ה-13. את הקהילה הוביל פרנס שכונה בפי הגויים: "הבישוף של היהודים". היו שני בתי כנסת, ישיבה, בית חולים ומלון. הרבנים המפורסמים היו: אלעזר בן משה ומנחם בן נסטרוונאג'. נותר מתקופה זו גם כתב יד יקר ערך פירוש רש"י ב 1236 העביר הקיסר פרידריך השני את כול היהודים תחת חסותו. כך הפכו היהודים למשלמי מיסים לו ולירשיו. בתמורה הוענקו להם פריווילגיות מסוימות.

המצבה מן המאה ה-14 שנתגלתה בוירצבורג

תרגמה מאנגלית רעיה טילינגר. חלקו השני והשלישי של המחקר – משלהי המאה ה-13 ועד מלה"ע השנייה והשואה – בגיליונות הבאים

צלילי המוזיקה

צועני שהלחין תפילת אשכבה לאושוויץ

הרב רט בטלהיים

"ויקרא אליו מלאך יהוה מן-השמים...ויאמר אל תשלח ידך אל הנער", (ספר בראשית, פרק כ"ב, פסוקים א-י"ט) אך האב הזקן לא אבה לשמוע, רצח את בנו ואתו את מחצית הנוער באירופה

ב-2005, ששים שנה לאחר סיום מלה"ע השנייה והשואה, הכיר האו"ם בצורך לקיים יום זיכרון בין-לאומי לשואה וקבע את 27 בינואר כיום הזיכרון הבין-לאומי. בישראל, נוכח יום הזיכרון שלנו בחודש מאי, כמעט ואין מזכירים או מתייחסים ליום הזיכרון הבין-לאומי החל כאמור החודש. בגרמניה מציינים יום זה בכל אמצעי התקשורת.

רקוויאם המלחמה של בריטן

בנג'מין בריטן

כאשר שמעתי בפעם ראשונה את יצירתו של הצועני רוג'ר מורנו ראטגב (Ratgeb) "תפילת אשכבה לאושוויץ" (Ein Requiem für Auschwitz) בטלוויזיה הגרמנית (סאט 3) ביום הזיכרון הבינלאומי לשואה, נזכרתי מיד ביצירה "רקוויאם המלחמה" של המלחין הנודע בנג'מין בריטן. ה"רקוויאם לאושוויץ" הועבר בשידור חי מכנסיית הנשים" המחודשת בדרזדן.

תוך צפייה והאזנה מצאתי הרבה מן המשותף לשתי היצירות, למרות שהן שונות לגמרי. בריטן הלחין את יצירתו לזכר קורבנות

מלחמת העולם הראשונה. היא הולחנה לקראת טקס הקדשתה של כנסייה חדשה "מיכאל הקדוש" בשנת 1962 בעיר קובנטרי, אנגליה. הכנסייה נבנתה מחדש בעזרת מתנדבים מגרמניה לאחר שנהרסה בהפצצת העיר על ידי הגרמנים ב-14 בנובמבר 1940. בריטן הסתמך על שירים שנכתבו בתום מלה"ע הראשונה והציגם כדו-שיח בין שני חיילים, בשני קולות – טנור ובריטון. מיד בהתחלה מעמיד בריטן בעזרת המילים של המשורר אוון (Owen) את הניגוד בין הטקסט הלטיני והטקסט האנגלי כאשר אחרי ה-Requiem Aeternam מצלצלים פעמוני כנסיה "לאלו המתים כמו בהמות". (אגב גם הציטוט בכותרת הכתבה אף הוא מתוך היצירה המאד פציפיסטית של בריטן).

מתפילות ליצירות קונצרטנטיות

תפילות מיסה בכנסיה הקתולית מוכרות כמובן כבר שנים רבות. אך הלחנתן ליצירות מוזיקליות ידועה רק

הקונצרט בכנסיית הנשים בדרזדן

כנסיית הנשים המשוחזרת בדרזדן

מהמאה ה-15. עד אז שרו מיסות כתפילה, עם מנגינות גרגוריאניות ולעתים בלי ליווי כלי נגינה. רק במאה ה-18 החלו קומפוזיטורים להלחין את תפילת האשכבה לישו, הרקוויאם, כמוסיקה לקונצרטים. עד היום הולחנו יותר מ-2000 רקוויאמים קונצרטנטיים בידי מלחינים מפורסמים ביניהם ורדי ומוצרט. הרקוויאם הראשון לזכר רצח יהודי אירופה היה הרקוויאם היהודי (Requiem Ebraico) של המלחין היהודי אריק צייזל אשר נולד בווינה ב-1905 והצליח לברוח לארצות הברית. הוא השתמש במילים הלקוחות ממזמור תהילים פרק צ"ב לזכרו של אביו והמיליונים שנרצחו.

צוענים ויהודים

"תפילת האשכבה לאושוויץ" שהלחין כאמור הקומפוזיטור ממוצא צועני רוג'ר מורנו ראטגב ייחודית בשל מוצאו של המלחין. הוא הלחין אותה לזכר מיליוני הקורבנות לא רק הנרצחים מבני עמו, הצוענים, – כפי שהוא מקפיד להדגיש. את הרקוויאם בצעה התזמורת הפילהרמונית הצוענית רומא וסינטי. המוסיקה המרשימה והמלים בלטינית נכתבו "נגד השכחה וכאנדרטה מוסיקלית". בולט בהקשר זה הקטע "דיאס איראה" (Dies Irae) המתאר את גיהנום מחנות ההשמדה.

רוג'ר מורנו ראטגב

אין מלים לתיאור הרשע

ראטגב נולד ב-1956. אמו הייתה ממשפחה צוענית, והוא ניגן בכינור כבר כילד, אך למד לקרוא תווים רק בגיל 35 - אוטוידיקט מוסיקלי. "למדתי את הכול דרך הנגינה ואמשיך ללמוד עד סוף חיי" הסביר. הוא השתמש ביצירתו בחומר מוסיקלי צועני מסורתי, כפי שעשו קומפוזיטורים ידועים כליסט, ברטוק ואפילו היידן, שהיה שנים רבות מלחין החצר של הנסיך אסטרהאזי. ראטגב חי היום בהולנד, לשם הגיע ב-1980 כנגן בלהקה צוענית. הוא ביקר באושוויץ ב-1998 וכבר אז החליט להלחין רקוויאם לזכרם של כל הקורבנות. הרושם שהותיר בו הביקור טלטל אותו עד כדי כך שרק ב-2006 הצליח לתרגמו למוסיקה. בראיון הסביר, שהושפע מהרקוויאם של ורדי. הוא לא השתמש במילים כמו ברטוק בין החלקים השונים. לא רק שחשב אותם כמיותרים אלא שלא מצא מילים היכולות לתאר את היקף ועומק הרשע שהתגלה שם. ה"רקוויאם לאושוויץ" נוגן בפעם הראשונה ב"כנסייה החדשה" של אמסטרדם. במהלך הקונצרט הציגו תמונות של קורבנות השואה ובין הקטעים השונים קראו ממכתבי פרידה ויומנים, ביניהם גם של יאנוש קורצ'אק ושל אנה פרנק. ראוי לציין גם שהרקוויאם הועלה בדרזדן, העיר בה הפגינו בחודשים האחרונים שוב ושוב נגד הגישה הממשלתית לקליטת זרים ופליטים. קבוצות ימניות קיצוניות השמיעו, למרבה האירוניה גם סיסמאות אנטישמיות.

בתי הורים

המהפכה הדיגיטלית לגיל השלישי

חיים ישראלי

על פי דו"ח בינלאומי שפורסם בחודש אוגוסט 2015 נמצא כי תוחלת החיים עולה בשנתיים וחצי בכל עשר שנים. ישראל מככת בראש רשימת המדינות בעלות תוחלת חיים גבוהה, במדינות שבהן אכן נמדד גיל תוחלת החיים. עוד מתברר מהסקר כי בני הגיל השלישי בישראל, לא רק שהם מגיעים לשיבה טובה אלא שגם בריאותם בהכללה, טובה יותר בהשוואה להוריהם. גם היכולת הכלכלית טובה יותר מבעבר. הם פנויים יותר ונאמנים יותר למוצרים שהם אוהבים ומעריכים. אתרי היכרויות

גופים מוסדיים רבים השאירו "ואקום" בחשיבה לפיתוח שירותים ומוצרים מתואמים לקהל היעד המיוחד הזה. אולם לא עוד. בארה"ב חברת "amazon fresh" מספקת מוצרים (בשר, חלב, ירקות) טריים לקשישים באותו היום ועד פתח הבית יום יום, וחברת "stich" מספקת פורמט להיכרויות בין גמלאים וגמלאיות, בדיוק כמו האפליקציות לצעירים רק מותאמת מבחינת התכנים והגלישה. תחרות

לסטרטאפיסטים לגיל השלישי נערכת כבר כל שנה והמוצרים שמוצגים שם לא פחות ממדהימים ולהלן מספר דוגמאות:

1. "Power Tags" - מפתחת מכשור מעקב כולל חיישנים לאיתור מוקדם ומדויק על פני כל נקודה בכדור הארץ.
2. "Video Therapy" - טכנולוגיה לטיפול לשיקומיים מהבית באמצעות טלוויזיה או כל מסך אחר שיש ללקוח כך שאין צורך להגיע למרכזי השיקום. (קיים אצלנו בארגון במכון לפיזיותרפיה בפסגת חן).
3. "Night Sense" - מפתחת צמיד המוצמד לכף היד ומודד נתונים פיזיולוגיים על פי דרישה וגם מתריע בזמן אמת על מצוקה או סכנה.

4. "e2c" - חברה ששמה לה למטרה לייצר מוצרים כמו סמארטפונים, טלוויזיות, טאבלטים ומחשוב מיוחד לגיל השלישי.

מיזמים לשירות בני הגיל השלישי

בתחרות "aging 2.0" - מיזם חדש שהתחיל לא מזמן ומרכז מידי שנה כ-40 יזמים וחברות ברחבי העולם, כדי למצוא את "הדבר הבא", ניגשו השנה 24 מיזמים תוצרת כחול לבן ולהלן מספר חברות הזנק שתפסו את עיני הקהל.

1 Libra at home - חברה המשתמשת במציאות מדומה לטיפול בשיקום, במערכת היציבה, והשיווי משקל.

2. "My Mind" - מפתחת מנוע על בסיס בינה מלאכותית שמטרתו לחזות סיכון לאשפוז בעקבות תופעות לוואי מתרופות.

4. "Respect" - שבאמתחתה טכנולוגיית סריקה לאפולשנית של רשתית העין ומאפשרת זיהוי סימנים ביולוגיים של אלצהיימר.

5. "Medivized" - מציעה שרות אינטרנטי שסורק באופן שוטף את כל מקורות המידע הרפואי החדשני והעדכני ביותר ומשישה ומנגישה אותו בצורה פשוטה ומובנת.

6. "Wonder tip" - מפתחת פטנט שנועד לסייע לניקוי שעוות האוזן בצורה בטוחה

מאפשר למשתמש לתפוס את השעווה ולשלוף אותה בקלות וביעילות.

7. "Sniper care" - פיתחה פלטפורמה שמסייעת לאזרחים ותיקים להישאר בביטחון בביתם ולהיות פעילים בקהילה. החברה פיתחה ממיר המתחבר לכל טלוויזיה והופך אותה למכשיר המספק שירותים מוגשים. הפלטפורמה מאפשרת למשתמש לקבל הודעות על פעילויות בקהילה, לתקשר עם המשפחה, לשמוע הרצאות פנאי אונליין המועברות למסך הטלוויזיה, לקבל תזכורות לאירועים וזמני לקיחת תרופות, וכן להזמין מגוון שירותים לבית (כדוגמת שירותי כביסה וארוחות חמות שיסופקו מנותני שירותים אשר נבחרו מראש על-ידי האדם ומשפחתו), שמיעת ראיונות ותכנים מעניינים בלחיצת כפתור, גלישה מוגשת באינטרנט ועוד. המיזם זכה בתחרות שהתקיימה ב-26 באפריל.

סיכום

אני מאמין שארגונים שישקיעו בטיפול ושימור פלח השוק של הגיל השלישי ושינגישו אתרים לאוכלוסייה זאת תוך כדי הענקת שרות טוב, אמין ועם תמיכה מנומסת וסבלנית, ירוויחו פלח שוק חשוב, מבטיח וגדל בצורה משמעותית.

חיים ישראלי מכהן כמנכ"ל ארגון "פסגות כרמל" (ארגון עולי מרכז-אירופה ס. חיפה)

בקהילה

”דיור מושלם” רוכש מנויים חדשים

לאה שלייכר-נובק

נוכח החלטת הוועד המנהל של ארגון "פסגות כרמל" להרחיב את פרויקט "דיור מושלם" ולחשוף אותו בעתיד הקרוב גם לאזורים נוספים במרחב החיפאי, נמשך המסע לשיווקו. לאחר הכנס בשכונת ורדיה התקיים באחרונה כנס הפצת המודעות לקיומו של הפרויקט בבית ההורים המהודר של הארגון ברמת-חן "פסגת-חן". חברי ארגון ממרחב חיפה הוזמנו ל"בוקר נעים להכיר" בחדר הישיבות של הדיור המוגן. החברים שהגיעו כבר שמעו על התכנית המאפשרת לאוכלוסייה המבוגרת להמשיך ולהישאר בבית, תוך קבלת שירותים שונים המשרתים את חיי היום-יום, עד הבית. בנוסף, מאפשרת התכנית את השתתפותם של מנוייה בפעילויות השונות המתקיימות במועדון הקהילתי של הארגון ובבתי הדיור המוגן של הארגון הפרושים ברכס הכרמל ובנוה-שאנן. החברים נהנו מארוחת בוקר, מהצגת התכנית על ידי מנהלת התכנית הגב' לאה שלייכר-נובק. לאחר מכן "קינחו" בסיום עם הגב' דנה גרוף אשת המכירות של בתי ההורים כמו גם של פרויקט "דיור מושלם". הסיור כלל ביקור באגפי הבית, בחדר באוכל ובמתקנים השונים כמו בבריכה, בחדר הכושר ובמתקנים האחרים העומדים לרשות דיירי הבית ולרשות מנויי "דיור מושלם", הזכאים להשתתף בפעילויות השונות המתקיימות ב"פסגת חן". בסיום הבוקר הוזמנו משתתפי המפגש למפגשים אישיים לשם "תפירת חבילה אישית" מתאימה. באתר האינטרנט של "דיור מושלם" ניתן לצפות במידע על התכנית ובכתבות השונות שנכתבו אודותיה.

חברי הארגון במפגש היכרות עם פרויקט "דיור מושלם".

משולחן הקהילה

בתשבע וייס, מנהלת הקהילה, ארגון "פסגות כרמל"

שלום חברים וחברות,

אנו בפתחה של שנה אזרחית חדשה.

לשנת 2018 משמעות מיוחדת עבור הארגון. בשנה זו יציין הארגון 85 שנים להיווסדו ו 80 שנים להקמת בתי ההורים. במהלכה וודאי נזכיר וניזכר באירועים הקשורים לארגון ומורשתו. אנו פותחים בכך כבר בגיליון הנוכחי. בעמודים 42-43 יוצג סיפור הקמת ארגון עולי מרכז אירופה והקמת בתי ההורים, מנקודת מבטו של חברנו משה נוי. משה נוי כיהן כמנכ"ל הארגון במשך 25 שנה. זיכרונותיו על הקמת הארגון ובתי ההורים תועדו במסגרת פרויקט תיעוד סיפורי חיפה שהסתיים לאחרונה. בעמודים הבאים תמצאו כתבה המספרת על הפרויקט. לאור חשיבות הנושא והעניין שגילה הציבור, מצאנו לנכון להציג חלקים מהתערוכה שהופקה בנושא, גם מעל דפי הקהילתון. בכל גיליון יוצג סיפור זיכרון מחיפה כפי שתועד במהלך הפרויקט. סיפורו של משה נוי פותח את סדרת הסיפורים. מיזם חדש מתוכנן בשנת 2018. נצא יחד לשיט על הדנובה. בשיט רגוע, עם קטעי טיול קצרים מידי יום, תהיה לנו הזדמנות להיכרות חדשות וחיזוק הקשר בין החברים. אולי בעקבות השיט יתפתח תחום פעילות חדש לקהילה...

נשמח להצעות ותגובות. פניות לבתשבע וייס:

דואר אלקטרוני: batsheva@beit-horim.org.il, פקס: 04-8346987, טלפון: 04-8258989

דמי חבר לשנת 2018

חברים וחברות יקרים,

אנא, הסדירו את דמי החבר בתחילת השנה.

דמי החבר לשנת 2018: 180 ש"ח ליחיד, 225 ש"ח לזוג (כמו בשנה שעברה)

תשלום בכרטיס אשראי, בטלפון: 04-8258989 (ענת)

לחילופין, ניתן לשלוח המחאה לפקודת ארגון עולי מרכז אירופה, לכתובת:

שדרות מוריה 55, חיפה מיקוד: 3457320.

תשלום במזומן יתקבל במשרדי הקהילה, שדרות מוריה 55, חיפה.

החברות בארגון מזכה בהנחה בכניסה לדיורים המוגנים ובמחלקות הסייעודיות.

ההנחה תלויית וותק. הישארו עימנו, קהילה פעילה הנהנית מפעילויות תרבות ומורשת,

כתבי העת "קהילתון" ו"יקינתון", אפשרות להשפיע, להיות מעורב, להתנדב.

"היה היו: ציורי ילדים יהודיים בגרמניה ערב מלחמת העולם השנייה"

סיור מודרך בתערוכה במרכז אמנויות, במוזיאון חיפה לאמנות,

רחוב שבתאי לוי 24-26, חיפה

יום שלישי, 13.03.2018 בין השעות: 10:00-11:30

הגעה עצמית. מומלץ להגיע בתחבורה ציבורית.

קווי האוטובוס המגיעים למוזיאון: 28, 136, 37, 37 א'.

בתערוכה מוצגים 50 ציורי ילדים מתוך אוסף של למעלה מ-1,800 ציורים מאוסף האמן יולו לזין (1901 - 1943), שנתרמו למוזיאון העיר דיסלדורף. התערוכה מספרת את הסיפור המרתק של יולו לזין, שהיה אמן בתחילת דרכו עם עליית הנאצים לשלטון, ואת סיפור הצלתו של אוסף ציורי הילדים שלו. המחיר: 15 ₪. (לגמלאי) ניתן להירשם עד יום שלישי, 6.03.2018.

קיום הסיור מותנה במספר נרשמים מינימלי.

לפרטים והרשמה נא לפנות למזכירת הקהילה,

ענת: 04-8258989

הרצאה במסגרת "המרצים שלנו" "רכבת העמק – מהקמתה ועד היום" – יעקב שורר

יום שני, 19/02/18, בשעה 10:00 בבית מיכ"ל, רחוב

מיכ"ל 1, חיפה

בהרצאה יסופר על רכבת העמק - מדוע הוקמה, תהליך הקמתה, תרומתה להתיישבות היהודית בעמק, מתי ולמה חדלה, מדוע חודשה כעת ומהן השפעותיה העתידיות. ההרצאה תועבר ע"י חברנו, יעקב שורר, מבכירי מדריכי הטיולים בארץ. חוקר ארץ ישראל אשר פרסם ספרים ומאמרים רבים בנושא. לשעבר עורך "חיפה" בטאון העמותה לתולדות חיפה.

להרשמה נא לפנות למזכירת הקהילה, ענת: 04-8258989

חוג חברתי 'בית מיכל' פותח שעריו למשתתפים חדשים

מחקרים מצביעים על כך, כי על מנת ליהנות מבריאות טובה ומאריכות ימים בגיל הזהב רצוי מאד להימנע מהסתגרות בבית המובילה לעיתים לבדידות ולבעיות בריאות שונות, לפיכך מפגשים קבועים עם אנשים אחרים ולקיחת חלק במסגרות חברתיות ובחוגים שונים מסייעת בשמירה על המוח, הזיכרון והבריאות הנפשית.

אנו מזמינים אתכם להיות חלק מהחוג החברתי. בחוג נערכים מפגשים, אשר עוסקים בנושאים שונים הקרובים לליבם של בני גיל הזהב מתחום האקטואליה, התרבות והעצמה רגשית. המפגשים עם אנשים בני הגיל מרחבי חיפה ודיירים מבית מיכל יוצרים חברויות ומאפשרים ביטוי לכל אחד ואחת. מדי פעם, המשתתפים נהנים מבוקר מוסיקלי, כשהמנחה מרצה על משורר או משוררת.

המפגשים מתקיימים מדי יום ראשון, בשעה 10:00, בבית מיכל, רחוב מיכל 1, חיפה (ליד בית חולים "כרמל").

הנכם מוזמנים למפגש היכרות, תאריך ייסר לאחר ההרשמה.

מנחת קבוצת בית מיכל

ד"ר רחל גורי-דזי, מנחת קבוצות ותיקה, מורה לאנגלית בעבר ובעלת תואר דוקטור מהחוג לספרות עברית והשוואתית מאונ' חיפה.

מדברי כמה משתתפים על החוג:

"ההתנסויות השבועיות שלנו מהוות שילוב נדיר של מפגש חברתי, שבהם דנים בנושאים המעסיקים את החברה הישראלית והעולמית, ושל העשרה תרבותית מתחומי הספרות, האומנות וההיסטוריה" (ד"ר אליעזר שוורץ).

"הכוונה הייתה שתהיה פעילות פה בבית מיכל. עצם העובדה שאני ממשיך להגיע אומר הכל" (משה נוי). "לי החוג תורם מאד. אני שמחה לבוא הנה. תמיד אני לומדת משהו חדש והאנשים נחמדים" (ד"ר שושנה וייל). "החוג מספק חברה לבני הגיל המבוגר והחברה כאן טובה" (הדסה פירסטנברג). "אני ממליצה על החברה ועל המפגשים" (לאה הירשברג).

"החוג מעניין ונותן הרבה מאד לקהילה הבוגרת מהאזור. הנושאים מתחומים שונים ומנחת החוג עושה עבודתה בהתחשבות ובחברות" (צילי לנדמן). "החוג מגרש את הזיקנה" (הדסה לויטוב). "מגרים פה את המוח והאינטלקט. מומלץ לבוא כדי לדחות את הזיקנה" (שמעון וייסבקר).

החוג מיועד לחברי הארגון, ההשתתפות בחוג אינה כרוכה בתשלום.

לפרטים והרשמה נא לפנות למזכירת הקהילה, ענת: 04-8258989, או לרכזת הקהילה, איילת טל ביתן גם בדוא"ל: ayelet@beit-horim.org.il

תיעוד סיפורי חיפה- על הפרוייקט והתערוכה

פרוייקט משותף לארגון פסגות כרמל וארכיון העיר חיפה

בתשבע וייס

על הפרוייקט

מראיינים מתנדבים החברים בקהילה שלנו תיעדו במשך מספר חודשים זיכרונות חברים אחרים הקשורים לעיר חיפה. הפרוייקט התקיים בשנת 2017. הסיפורים האישיים המתועדים, של זיכרונות ילדות, נעורים, בגרות, בהם משולבים גם צילומים מתקופות חייו של המרואיין ומחיפה, הועברו למשמרת בארכיון העיר חיפה ועותק למראיין. הפרוייקט ותוצריו הוצגו בתערוכה מועדון הקהילתי ובחודש דצמבר התערוכה

נדדה לבית הורים "פסגת חן". לאור החשיבות שיש לסיפורים שנאספו, בשימור ותיעוד ההיסטוריה של חיפה מזווית ייחודית אישית ולאור העניין שגילה הציבור, מצאנו לנכון להציג חלקים מהתערוכה שהופקה בנושא, גם מעל דפי הקהילתון. בכל גיליון יוצג סיפור זיכרון מחיפה כפי תועד במהלך הפרוייקט. סיפורו של משה נוי בעמוד הבא פותח את סדרת הסיפורים.

על התהליך

בשלב ראשון פנינו ב"קול קורא", לחברים בקהילה שלהם זיכרונות אישיים הקשורים לעיר חיפה, אותם הם מוכנים לשתף. במקביל פנינו לחברים המוכנים להתנדב לראיין ולתעד את הזיכרונות.

המראיינים שגויסו לפרוייקט קיבלו הדרכה מצוות ארכיון העיר חיפה על "תיעוד מהו" וכיצד מראיינים בצורה

מקצועית ואישית. המראיינים קיבלו שאלוני תיעוד בהם השתמשו לאורך פגישות התיעוד. בנוסף לכתובה במהלך הראיונות, הראיונות הוקלטו כדי לסייע בתמלול מדויק לאחר מכן. משתתפי הפרוייקט חולקו לזוגות: מראיין ומרואיין ויצאנו לדרך. אחת לשבועיים התכנסנו כולנו בבית מיכ"ל (אחד מבתי ההורים של ארגון "פסגות כרמל"). כל זוג קיבל שולחן נפרד, עליו הונח רשמקול שהקליט את הריאיון. בתום כל מפגש, החלה עבודת תמלול ראיונות השמע. עבודת התמלול בוצעה ע"י ארכיון חיפה ובסיוע ארגון פסגות כרמל. במפגש לאחר מכן, כל זוג קיבל את התמלול לעיון ובדיקה. במידה ונדרשו תיקונים, התמלול היה מתוקן ומוחזר שוב לבדיקה חוזרת. כך המשיכו הראיונות והתמלולים עד שהמרואיין הרגיש שריאיון התיעוד משקף את סיפורו וזיכרונותיו האישיים.

מר משה נוי

מתעדות: גב' רבקה ארזי

גב' חן רמלר, רכזת קשרי קהילה ופרויקט תיעוד, ארכיון העיר, עיריית חיפה

נולד בספטמבר 1938 בחיפה. למד בבית הספר עממי בבת גלים ובבית הספר חוגים בכרמל. בצבא שירת חלק מהזמן בשריון כטנקיסט, ולאחר מכן כחובש קרבי. למד באוניברסיטת חיפה כלכלה ומדעי המדינה והשתלמויות באוניברסיטת החופש בברלין. מגיל 15 החל לעבוד כחניך בבנק אלרין לאחר מכן עבר התגורר במגדל העמק, שם שימש כגזבר המועצה, מזכיר המועצה ומ"מ ראש המועצה. עבד 3 שנים כאדמיניסטרטור ראשי בניגריה בחברת "סולל בונה" בעיר איבדן.

משה שימש כמנכ"ל ארגון עולי מרכז אירופה במשך 22 שנים, החל משנת 1979 ועד שנת 2001. לאחר מכן היה משנה למנכ"ל 33 שנים עד 2005. לאחר הפרישה שימש כ-11 שנים חבר הוועד המנהל. נשוי לאילנה, אבא לשתי בנות, סבא לנכדה.

הרקע להקמת ארגון עולי מרכז אירופה, סניף חיפה

בנובמבר 1938, חלה הרעה משמעותית בחיי היהודים במדינות שנשלטו על ידי הנאצים. אחרי "ליל הבדולח" היה ברור לכל שאין שום עתיד ליהודים באירופה, לכן עלתה דרישה מצד אלה שכבר הגיעו ארצה והצליחו להתערות בה, לאפשר להם להביא את הוריהם ארצה על חשבונם.

לאתגר זה נרתמה התאחדות עולי גרמניה (לימים ארגון עולי מרכז אירופה) שהודיעה כי היא מרימה את הכפפה ותסייע במידה מיריבת בהעלאת עולים גם מבוגרים יותר וגם כאלה שנפסלו קודם מבחינה בריאותית. כך הוקמו למעשה בתי הוררים הראשונים בארץ. אמנם כבר היו קודם בארץ מה שנקרא "מושב זקנים" בדרך כלל בסמיכות לבתי כנסת ובהנהלתם למרות שבתי הוררים של ארגוננו היו צנועים למדי. הקונספט של הפעלתם היה מודרני ועל פי המקובל במדינות אירופה. מגורים "מוגנים" שאפשרו חיים עצמאיים ככל שניתן. במילה עצמאיים נכללה גם פעילות תרבותית וחברתית ולא דווקא טיפול רפואי בלבד. השם בית הורים הוא "המצאה" שלנו. הכוונה הייתה שהורינו לא יחשבו כ"זקנים" אלא יישארו במעמד של הורינו ("כבד את אביך ואת אמך") גם בהגיעם לגבורות.

מבחינה גרמנית יש כאן משחק מילים מעניין - בתי הורים בגרמניה נקראו עד לא מזמן *Altenheimeik Aetern Heine*. במשחק מילים שונתה המילה "ALT" שפירושה זקן למילה *ELTERN* - שפירושה הורים.

היסטוריה של ארגון עולי מרכז אירופה- הקמת בתי הוררים

בראשית דרכו היה הארגון מעין "שלוחה" של הסוכנות ותנאי העבודה/חוקת העבודה של הסוכנות חלו על עובדי הארגון. הארגון פעל רבות בתחומים כדלקמן: הכשרה מקצועית, הקניות השפה העברית, עזרה להקמת עסקים קטנים, ואח"כ במימוש הזכויות לפיצויים ממשלות גרמניה ואוסטריה.

יש לציין שבמקביל לארגון פעל עד שנות ה-80 ארגון דומה של יוצאי מרכז אירופה. הוא כונה "צנטרה". התקנון שלו לא היה ציוני בהכרח. ולכן נעלם.

ההתחלה: בית עולים במקום שהיום נמצא ב"ח כרמל הישן. ועוד בית עולים באחוזה/ כנראה בהמשך לבית בירם לכוון האוניברסיטה.

מאפו 8 - טפול ב"הורים" (הורי המעפילים) החל בסביבות 1938, נשכרו דירות וכן החנויות במאפו 8 ממשפחת פיינרמן.

מאפו 7 - לאחר השכרת הדירות נקנה "המלון" במאפו 7, אשר עמד ריק, משום שלא היו תיירים בגלל מלחמת העולם השנייה. בשלב מאוחר יותר נבנה בית- ברוך כמחלקה סיעודית.

לאחר מלחה"ע- עוד לפני עזיבת הבריטים הונחה אבן-פינה לבית במיכ"ל.

מיכ"ל 1 - חנוכת הבית הייתה בפברואר 1950. בהנחת אבן- הפינה נכח הנציב הבריטי והטקס היה מתחת לדגל של הג'ק יוניון- תרומת גב' דימון. היו"ר אז היה פרוץ הירשמן.

בראשית שנות ה-60 נחרך מגרש ליד מאפו 5 והוקם בו הבית הנושא את שם התורם דורי קורן החכירה היתה מחב' הימנותא (של הסוכנות).

בית דורי היה שם דבר בתחום הטיפול באוכלוסיית הקשישים. שום דבר דומה לא היה קיים לפחות בחיפה. בשנת 1982 הצלחנו לרכוש מידי חב' הימנותא לאחר מאבק קשה מאד את המגרש החכור.

בית הרשטריט - עוד קודם לכן נרכש מגרש גדול, מאחורי בית - ברוך. עליו הוקם בית, הנושא את שמות פרנץ ואלזיה הרשטריט. הנחת אבן הפינה הייתה ב-1979, ב-1982 התקיימה חנוכת הבית. גם בית זה היה לשם-דבר בתחום הטיפול באוכלוסייה הקשישה. **פסגת אחוזה** - קופ"ח החזיקה במגרש שעליו אמור היה לקום מרכז רפואי, בשד' סיני. המשבר הכלכלי שפקד את קופ"ח חייב אותה לממש את הנכס והיא הכריזה על מכרז. המועד האחרון להגשת הצעות היה יומיים שלושה לאחר שראינו את המודעה. כינסנו בדחיפות ישיבת ועד מנהל והחלטנו "ללכת על זה". הצעתנו כמו כל שאר ההצעות הייתה נמוכה מדי והמכרז בשלב זה בוטל. כשנה לאחר מכן חזרה קופ"ח והודיעה על "מכירה תחרותית" של המגרש. הוגשו רק 2 הצעות: שלנו ועוד חברה קבלנית. הייתה "התחרות" מי יציע סכום גבוה יותר. לאחר שהסכום הגבוה היה מטעמנו, זכינו במכרז. הבניה החלה בסביבות 1992 והסתיימה לקראת סוף 1995.

פסגת חן - אייל רינות שהיה בשעתו יד ימינו של נמרודי היה בעלי המגרש בגבעה המוכר כיום כרמת - חן. במקור המגרש תוכנן לדיור מוגן. אייל רינות חיפש שותפים ובא אלינו בהצעה להקים בית הורים בשותפות אתו. כ"מוסד ציבורי", העמותות שלנו לא יכלו וגם לא רצו להיכנס לשותפות עם גורם מסחרי/פרטי. הצענו לקנות ממנו את המגרש וכך היה.

מרכז ותיקים "ניצנים" - זהו פרויקט שנכשל בראשית שנות ה-70. מדובר היה בדיור מוגן שימומן כולו ע"י המועמדים לאכלוס עצמם. בשל מלחמת יום כיפורים ב-1973 רב המועמדים קיבלו רגלים קרות והפרויקט נגנז. גם בגלל הנגישות הבעייתית לרח' ניצנים (קצה רח' הברושים).

מעונות דיור- מוגן "רעות" - בשנות ה-60 הוקמו 2 מעונות "רעות" קטנים של דיור מוגן. האחד ברחוב **התשבי** והשני **בקריית ביאליק**. המתכנתת הייתה שונה מאשר בבתי - ההורים. היקף השירותים ותנאי האכלוס היו שונים אבל עד היום הם מתנהלים בצורה טובה, למרות מספר יח"ד קטן המקשות על התקציב.

מעונות לדור - מיד לאחר מלחה"ע -2, כשהגיעו משוחררי הבריגדה העברית שלחמו בצבא הבריטי, התערור צורך דחוף ביותר למצוא להם דיור. לחלקם הגדול היו כבר משפחות. בקריית ביאליק נבנה במהירות שיכון קטן ובו כ-45 דירות קטנות ביותר שהיו פתרון חלקי לחיילים המשוחררים (בדר"כ ממוצא מרכז אירופי). גם בת"א הוקמו 2 מעונות "לדור" דומים. הבניה הייתה מהירה אך מחומרים זולים, ולכן עם השנים (וכמובן עם החלפתם של המשתכנים) המקום הדרדר מאד. כ-50 שנה לאחר מכן הוחלט למכור את השיכון ("לדור") היה ויכוח עם המרכז בת"א למי מגיעה התמורה - הוקמה ועדה שקבעה שלסניף חיפה מגיע כ-2/3 מהתמורה זאת בהתחשב בסניף חיפה היה זה שטיפל, תחזק, וניהל את המעונות כ-50 שנה. הכסף שנתקבל ממכירת לדור, היה הבסיס לרכישת המגרש בפסגת-חן.

המפעל לעזרה הדדית - חשוב לציין את הפן החברתי של הארגון. המפעל היה משותף לכל 3 סניפי הארגון ת"א-י-ם וחיפה, ונוהל מהמרכז. המפעל הוקם ב-1940 בתקופה מאוד קשה גם לישוב העברי בארץ. הגיעו מעפילים ממש חסרי-כל והיה צריך לסייע בידם. המע"ה היה אחד מהזרועות האלה. חברי הארגון המבוססים יותר תרמו (בד"כ סכומים קטנים ככל יכולתם) והנזקקים יכלו ליהנות מתמיכות צנועות, שבכל זאת שיפרו במידת מה את מצבם הכלכלי.

קופת-עזר - קופת סיוע נוסף, שהוקמה במקביל. זו הייתה קרן להלוואות ללא ריבית וללא עמלה לסכומים לא גדולים, ולתקופה של כשנה שנה וחצי מקסימום. גם מקופה זו נהנו במשך שנים חברי ארגון נזקקים. הקופה חדלה להתקיים בסוף שנות ה-80.

קרן צדקה - הודות לניהול מאד מיומן ואחראי היו לבתי ההורים רווחים קטנים. מראש נקבע שלעולם לא יחולקו הרווחים בין חברי הנהלה או חברי הארגון אלא שספים אלו יושקעו בפיתוח הבתים הקיימים ו/או בבניית בית - הורים ומח' סיעודיות חדשות. לקרן זו התווספו עם השנים גם תרומות ובעיקר עיזבונות בסכומים נכבדים, לרוב ממשפחות שיקריהם טופלו בבתיים שלנו וגם מתורמים מחו"ל שהמוניטין שיצא ל"ארגון" ומוסדותיו בחו"ל הגיע אליהם והם בחרו דווקא בארגוננו להשתתף אתנו בבנין המדינה. שני התורמים הבולטים הם: משפחת הרשטריט, ומשפחת דורי קורן (קרובו של הצייר הידוע).

המועדון - לצד הפעילות של הארגון הוקם מועדון, שסביבו התרכזו חברי ארגון שאינם באחד ממוסדותיו. בהתחלה היו אלה "לנדסמנשפטים" ומאוחר יותר כל הקהילה.

בטקס הנחת אבן הפינה לבית הרשטריט, אוקטובר 1979